

LIGA ROMÂNĂ

REVISTĂ SĂPTĂMÎNALĂ

PENTRU

INTERESELE UNITĂȚII CULTURALE A TUTUROR ROMÂNILOR

APARE ÎN FIE-CARE DUMINECĂ

Anul II. — No. 31—34.

31 August, 1897

PROPAGANDA ÎN STREINĂTATE

Cum câți-va ani nu trecea o zi fără ca unul sau altul dintre ziarele străine să nu se ocupe de situația fraților noștri asuprași. Gazete politice și reviste, germane, franceze, italiene, mereu găseau un subiect românesc și contribuiau astfel să facă pe lumea mare să ne cunoască și să ne dea importanța ce ne revine. Azi aștepți săptămîni și luni întregi de zile pînă dai de un articol ce se ocupă de noi.

Cum se explică această schimbare? Simplu :

Cît timp era oarecare mișcare națională în Transilvania, ea se reflecta și dincoaci de munți și nu putea trece neobservată.

Presă străină se ocupă în mod firesc de aceasta ca de ori-și-ce altă mișcare politică.

Mișcarea a lîncezit în Transilvania, natural că nici ziarele din Occident nu mai pomenesc de Români.

Că această tăcere e desastroasă pentru cauza românească, e evident. Nu știm cît timp va mai dăinui această epocă de letargie și de piroteală.... dar știm, că și în această epocă volniciile maghiare își urmează

cursul lor. Osînde și întemnițările și fel de fel de prigoniri se țin lanț peste munți.

Dar ele sunt suportate cu creștinească rezignațiune. Lumea străină nu știe românește, nici nu citește gazetele de peste munți, și nu vine la Sibiiu și la Cluj spre a afla la fața locului ce se petrec. Ea are alte preocupări și e veselă, dacă găsește timp să țină seamă de chestiuni *actuale*, de chestiuni «arzătoare» cum se zice.

Iar dacă lumea străină nu se interesează din propriul ei îndemn de această cauză, cată s'o interesăm noi. Cu alte cuvinte, dacă, *în lipsă de o mișcare națională*, opinia publică străină pare a ne uita, să nu o uităm noi pe ea, *ci să căutăm a-i aduce noi la cunoștință isprăvile politice maghiare.*

E incontestabil, că *mișcarea* de rezistență a Românilor a slăbit de vr'o doi ani încoaci. Dar tot așa este de evident, că această slăbire este un rezultat nu numai al disensiunilor de peste munți, ci în mare parte a *acțiunii despotice din partea guvernului maghiar.*

Și Maghiarii bat bucurie, că pot vorbi de un *succes* al politici lor. Nu-i

vorbă, e ilusoriu, în fond, acest succes al lor, dar nu putem noi Românii admite, ca ei să-și poată face măcar această iluzie, căci ea îi face încrezători și mai agresivi de ce sunt.

De aceea trebuie să stăruim, ca sistemul lor de guvernare și de opresiune să fie mereu denunțat opiniei publice a Europei.

Cu ocazia conferinței interparlamentare de pace din acest an, de la Bruxela, membrii români au distribuit o broșură, în care era expusă situația Românilor din Transilvania.

Aceasta a fost de ajuns ca imediat chestiunea românească să iese la suprafața discuțiilor politice actuale. Ziarele belgiene și pe urma lor cele maghiare și românești au discutat, din deosibite puncte de privire, această cauză și ea prinse deodată o nouă forță. Dar, din nenorocire, această forță fu efemeră. E de datoria noastră a stărui, ca această chestie să nu dispară de la ordinea zilei.

Spre acest sfârșit trebuie să organizăm din nou propaganda publicistică în străinătate.

În această ordine de idei mi se pare, că cel dintiu și mai indispensabil lucru este să scoatem în limba germană și franceză o revistă spe-

cială de propagandă, care ar putea să apară, fie în străinătate, fie, la nevoie, și în București.

Negreșit, că apărînd în streinătate, o asemenea revistă ar avea un mai mare efect. Ea ar trebui să înregistreze, să explice și să comenteze toate prigonirile la cari sunt expuși Românii și Slavii din Ungaria și Transilvania.

În afară însă de partea aceasta gravaminală, cum se zice, revista ar trebui să discute și diferitele soluțiuni ce au fost propuse în chestiunea naționalităților. Mai ales din acest din urmă motiv, ea ar trebui să apară în străinătate și în special în *Elveția*. Azi, cînd în Austro-Ungaria situația este în plină criză, e de neapărată trebuință ca atențiunea factorilor de la Viena să fie mereu atrasă și asupra chestiunii românești și să li se dea și opinii românești în privința deslegării problemei naționalităților. Sunt destui *Români de peste munți* cari, cred, că ar fi capabili de o asemenea acțiune, dacă noi, cei din libera și bogata Românie, vom înțelege importanța momentului și vom fi dispuși a da unei asemenea acțiuni întreg sprijinul nostru.

Lir

ASOCIAȚIUNEA TRANSILVANĂ

pentru literatura și cultura poporului român.

Cunoscarea generală a acestei Asociațiuni, ținută anul acesta la *Medias*, ne constituie un prilej binevenit a da cetitorilor noștri cite-va informațiuni scurte dar exacte despre această

principală societate culturală a fraților noștri de peste munți.

Asociațiunea Transilvană este înființată de la 1860. În 6 Septembrie 1861 statutele ei primiră aprobarea guvernului au-

striac de atunci și ea începu să funcționeze. E semnificativ, că și această instituție literară își datează origina după vremea *absolutismului* austriac, iar nu din era ficțiunii constituționale ungurești.

Inițiativa înființării o luaseră Episcopii români și alți ciți-va fruntași cărturari ai poporului.

Scopul Asociațiunii este indicat în titlul ei: ea tinde a înainta literatura și toate chestiunile culturale ale poporului român din Transilvania.

Spre acest sfârșit ea face și editează studii și scrieri științifice, premiază lucrări literare de valoare, conferă burse la studenți pentru diferite specialități literare, științifice și artistice.

Membrii Asociațiunii sunt de mai multe categorii: fondatori, pe viață, ordinari, ajutători, corespondenți și onorari. La finea anului 1896 Asociațiunea avea 68 membri fondatori, 181 pe viață și 774 ordinari cu taxă anuală. (În 1895 proporția era de 72—171—668).

Adunarea generală ordinară se întrunește odată pe an, în orașul desemnat de adunarea generală precedentă, dar tot-d'a-una în centre locuite de Români.

Organul executiv al Asociațiunii este comitetul central, constituit din 12 membri ordinari și 6 suplinitori aleși pe trei ani. Tot pe trei ani se alege și funcționarii Asociațiunii.

Biroul comitetului se compune dintr'un President, un Vice-President, a căror alegere este supusă aprobării guvernului, — doi secretari, un bibliotecar și arhivar, un casier și un censor (controlor).

Asociațiunea are Secțiuni și în provincie. Acestea sunt 33 și poartă numele de *Despărțăminte*, termen impropriu, rămas din vremurile când limba noastră literară era încă în faza primei copilării.

Organul de publicitate al societății este «*Transilvania*» foaia periodică, întemeiată

în anul 1868. Ea este redactată de secretarul I al comitetului și publică mai ales actele oficiale (procesele verbale, consemnări, socoteli etc.); din când în când ea publică și câte un articol pentru înaintarea scopului Asociațiunii. Ea apare odată pe lună.

Dar «*Actele privilegiate la urzirea și înființarea Asociațiunii și protocoalele adunărilor generale dintre 1862—1866*», precum și «*Analele Asociațiunii*» din anii 1879—80 s'au publicat în edițiune separată.

Biblioteca Asociațiunii avea la finea anului 1896 3345 de opere în 9789 de tomuri, 5992 broșuri și 15 harte.

Asociațiunea, în vederea scopurilor ce și-a propus, stăruia să-și procure manuscrisele lui Sămuil Clain și ale lui George Șincai, căuta să stabilească o unitate în ortografie, să premieze un dicționar etimologic, al limbei române și un dicționar al limbilor din Ungaria; ea mai voia să înființeze o *Facultate de drept* la Sibiu, cu limba de propunere românească, o catedră pentru limba și literatura română la Universitatea din Viena; să editeze cărți didactice, să înființeze Secțiuni literare etc. Însă toate aceste planuri frumoase au rămas în faza lor de început, parte pentru că Asociațiunea nu mai avea mijloace materiale, parte pentru că politica maghiară, înăbușind ori-ce viață publică românească, paraliza și ori-ce avânt, ori-ce producțiune literară.

În fața acestor dificultăți, Asociațiunea s'a mărginit a distribui burse pentru studenții români la Universități, ajutoare pentru școale populare lipsite de mijloace, ajutoare pentru meseriași români.

Sumele acordate de Asociațiune în asemenea scopuri sunt următoarele: burse pentru studenți universitari și școlari liceali 38.000 fiorini, ajutoarele pentru ucenici și calfe de meșteșugari 10.000 fiorini;aju-

toare pentru școale 3.400 fiorini; cărți pentru biblioteci 1.500 fiorini, în total 52.900 fiorini. Asociațiunea a publicat pe cheltuiala sa scrierea d. I. cav. de Pușcariu: *Date istorice despre familiile nobile române; Higiena copilului* de Sim. Stoica; *Povești din popor* de I. P. Reteganu. În timpul din urmă Asociațiunea începu să editeze o *Enciclopedie Română*, care promite a constitui un monument în literatura românească de peste munți.

Dar fapta cea mai însemnată pe care a săvârșit-o această societate este înființarea școlii civile de fete, cu internat, în Sibiu.

Instituită într-o clădire spațioasă, corespunzătoare cerințelor igienice și ale instrucțiunii, școala are scopul de a da fetelor române o cultură generală și cunoștințe practice pentru viață. Edificiul și întreaga organizare a școlii dimpreună cu subvențiile necesare au costat pe Asociațiune. 100.000 fiorini.

În anul școlar 1896—97 școala avea 78 de eleve, dintre cari 52 interne.

Averea Asociațiunii, adunată din taxele membrilor și mai ales din legăte și donațiuni, a fost la finea anului 1896 de 160.543 fiorini 43 cr. și de 85.000 Lei.

În această sumă intră și fundațiunile administrate de Asociațiune și anume:

1. Fond. G. Barițiu de 4.569 fiorini 48 cr.
2. Fond. Bașota de 680 fior. 40 cr.
3. Donaț. Cipariu de 660 fior. 86 cr.
4. Fond. Dobica de 1.336 fior. 22 cr.
5. Fond. G. B. V. de 4.719 fior. 27 cr.
6. Fond. Galianu de 1.672 fior. 13 cr.
7. Fond. Marinovici de 2 949 fior. 63 creițari.
8. Fond. Moga de 1181 fior. 54 cr.
9. Depos. Mureșanu de 3.248 fior. 77 creițari.
10. Depos. Olteanu de 1.248 fior. 31 creițari.
11. Fond. Pop-Maior de 1.850 fior. 33 creițari.
12. Fond. Ritureanu de 1.411 fior. 48 creițari.
13. Fondul de rezervă de 3.168 fior. 37 creițari.
14. Fond. G. Filip de 14.500 fior.

Precum se vede, Asociațiunea Transilvană este o societate veche, relativ bine situată sub raportul finanțelor și bine condusă.

CONFERINȚA INTERPARLAMENTARA

Congurii sunt furioși. Auzi îndrășneală: Românii din Transilvania să se adreseze conferinței interparlamentare de pace și să caute a-și expune situația lor la străini! Toată firea maghiarismului se revoltă și pumnii i se mișcă de atita obrăsnicie din partea «Valahilor».

De săptămîni de zile gazetele ungurești nu mai conțin cu înjurăturile la a-

dresa Românilor. Firește! Acel mic și în aparență neînsemnat «Protest», redijat în franțuzește și distribuit la Bruxelles între membrii conferinței de pace, a avut darul să ridice nițel din nou chestiunea română la ordinea zilei, un lucru de care Maghiarii se tem mai mult decît de toate planurile și agitațiile socialiștilor și anarhiștilor lor. E ușor de înțeles această temere, și explicabilă e și furia ce i-a cu-

prins pe mindrii descendenți ai lui Arpád. Ei știu bine, că existența unei chestiuni de naționalități în Ungaria implică ideea unei *soluțiuni*, mai curînd sau mai tîrziu, iar această soluțiune s'ar putea desvolta ușor pînă la proporțiile unei di-oluțiuni a supremației ungurești de astăzi. Pentru că ori ce ar zice asupra naționalităților din Ungaria: o rezolvire a acestei chestiuni *nu poate* fi dusă la îndeplinire fără o radicală amputare a prerogativelor politice ale Maghiarilor.

Aceasta o știu Ungurii foarte bine, de aceea se fereșc ei să admită existența măcar a unei chestii de naționalități, și cred că cu această politică de struț au să înlătore necesitatea de a da naționalităților drepturi politice.

Evident deci, că ei trebuie să se simtă foarte amarnic surprinși văzînd că, cu toate manoperele *Bar. Bánffy* de a nimici mișcarea românească, — Românii fac ce fac și tot isbutesc să lanseze din cînd în cînd cite un fulgerător protest în contra politicii de maghiarizare și să accentueze destul de puternic existența unei chestiuni românești în Transilvania. Mai ales că acest din urmă protest fu adus la cunoștința unei conferinți compusă din membrii de ai Parlamentelor europene.

Și-cu ce își motivează Ungurii indignarea lor? Cu minciuni și calomnii. Atît cei doi reprezentanți maghiari la conferința de la Bruxela, d. *Pázmándy* și *Asbóth*, cit și foile ungurești susțin, că Românii din Transilvania nu au cuvinte a se plînge, pentru că ei s'ar fi bucurînd de o perfectă egalitate de drepturi politice și că ei *«agitează»* poporul exclusiv în vederea anexării Transilvaniei la România.

Cînd oamenii politici ai unui Stat sunt nevoiți a-și apăra «patria» cu minciuni atît de patente și cu calomnii atît de lipsite de temei, ei nu fac decît a dovedi *neputința* lor de a răspunde la acușățiunile

ce li se fac. Ori cît de străini ar fi membrii cari au luat parte la conferința de la Bruxela, e imposibil să admiți că ei ar fi lipsiți *de judecată proprie și de bun simț*, așa că ei ușor vor fi putut înțelege pe care parte se va fi aflînd adevărul și dreptatea.

Dar domnii *Pázmándy* și *Asbóth* s'au provocat, în declarația lor publicată în *«L'Indépendance Belge»*, la o analogie foarte nenorocită. Ei zic, că chestiunea română, tradusă în raporturile etnice dintre Franța și Belgia, ar fi echivalentă cu o eventuală tendință a Franței de a-și anexa teritoriul etnic francez al Belgiei. Să admitem un moment că ar fi așa. Dar cînd și unde s'au plîns Francezii (Valonii) din Belgia de asupra și prigonire națională din partea guvernelor patriei lor? Cînd și unde s'au adresat ei cu Memorii și proteste la opinia publică a Europei? Nu s'au adresat? Nu sunt prigoniiți? Așa este. Dar tocmai pentru că ei în țara lor sunt stăpîni, de aceea presupunerea și analogia pe care o fac fantăștii deputați unguri nu are nici o consistență, pentru că Valonii sunt tot așa de puțin irredentiști ca Românii din Transilvania. Zadarnică este deci această tendință de a aplica o minciună ungurească la raporturile din Belgia, pentru că ea tot imorală rămîne și lipsită ast-fel de ori și ce forță argumentativă în favoarea grandomaniei ungurești. Bine au făcut deci deputații români cari au luat parte la acea conferință și împreună cu tinerimea noastră universitară de acolo au răspîndit *«Protestul»*.

Toate sforțările Maghiarilor de a desminți sau de a atenua măcar crudele învinuiri ce li se fac în fața Europei în acea broșură, rămîn încercări sisifice. Se poate, ca «o minciună ungurească să te treacă prin Țara Ungurească» dar în Occident argumente de asemenea natură nu se trec.

MIȘCAREA NAȚIONALĂ CONTEMPORANĂ

De lângă Timiș, August, 1897.

II

Spre a atrage atențiunea factorilor politici hotărâtori asupra existenței și revendicațiunilor noastre, lucrul principal era să dăm, cum se zice, *semne de viață*. Că poporul român e bun și loial, energetic și cumpătat și dornic de cultură; că el este nedreptățit și conștient de această situație și că el ține seamă de luptele și aspirațiunile politice ale celorlalte națiuni din imperiu — toate acestea le știam noi, dar nu le știau cercurile cari conduc destinele imperiului și cari dirijau politica Intreitei Alianțe în Orient. Mereu se auzea în Austria de luptele Cehilor, Slovenilor, Polonilor și Italianilor, popoare cari de la 1848 și pînă astăzi luptă pe față pentru schimbarea radicală a actualei constituțiuni a imperiului în sensul pretențiunilor lor. De *Români* nu se pomenea mai de loc, cu toate că noi nici-odată nu am încetat a reclama drepturile noastre prin — presa noastră.

Trebuea deci să apucăm și noi o nouă direcție. Trebuea să începem a face și noi ceea ce alte națiuni din Austria de mult făceau, să ne manifestăm cu tărie și cu resunet pînă în cercurile hotărâtoare și în acelaș timp să tindem, ca poporul să facă prin el însuși o bună școală politică. Căci ori-cît te-ai provoca la numărul de trei milioane, la masele poporului, — valoarea reală și importanța adevărată a acestora nu este băgată în seamă cît timp ele, aceste mase mari, nu sunt pornite ele înșile în mișcarea politică.

Aceste și alte considerațiuni au făcut pe unii Memorandiști să accentueze necesitatea unor acțiuni politice potrivite

cu situația specifică în care ne găseam.

Ideia prezentării unui Memorand Împăratului era veche. Unii dintre noi credeau, că simpla prezentare a acestui Memorand în semn de necondiționată și inalterabilă fidelitate a poporului român pentru Împăratul, — era să schimbe situațiunea noastră în bine. Alții însă țineau, ca Memorandul să ne serve drept prilej a produce în Viena, în centrul Monarhiei, o puternică manifestare a poporului românesc, spre a sparge drum chestiunii românești în lumea politică. Aceștia accentuau trebuința unei deputațiuni de mase populare spre a scoate în relief serioșitatea acestei mișcări și caracterul ei cu desăvîrșire popular.

Aparitiunea acestei deputațiuni la Viena cu toate scăderile ei de organizare, a produs o impresiune profundă în lumea politică română și străină și a ridicat dintr'o singură dată chestiunea românească la o considerabilă înălțime.

În legătură cu demersul deputațiunii s'a început agitațiunea viguroasă în presa străină care a continuat opera de propagare a chestiunii românești, inițiată de manifestările românești de la Viena.

Aceste două fapte erau de bun augur. Chestiunea noastră începu a interesa pe oamenii politici și se discuta aproape zilnic în ziare mari occidentale.

Era fatal, ca cei ce vorbeau de noi și situația noastră să se gîndească mai departe: la numărul și relațiunile etnice-politice ale *tuturor* Românilor, la chestiunile celorlalte naționalități din intregul imperiu și, ceea ce era mai important, la *soluțiunea* ce ar trebui dată întregului complex de chestiuni ce alcătuiesc *chestia naționalităților*.

Adunările populare sistematice în Tran-

silvania, coaliția naționalităților și procesul Memorandului dezvoltau situațiunea tot mai mult, dindu-i dimensiuni din ce în ce mai mari și mai periculoase pentru subreda construcție dualistă.

Toate aceste acțiuni erau considerate de unii dintre noi ca *începutul* unei ere de mișcare națională.

Din nefericire însă toată această splendidă campanie se înămoli tocmai când ea trebuia să ia un nou și încă mai puternic avânt. —

Din ce cauze și în ce chip? Aceasta e o chestie pe care nu o vom trata aici, pentru că ar rupe răni abia cicatrizate. —

Un lucru e cert: Unii dintre cei ce considerau «presentarea fără amânare» a Memorandului ca începutul și sfârșitul politicii noastre și cari *nu tindeau la alt-ceva*, decît la încredințarea Monarhului despre absoluta noastră supunere și credință, — trebuiau, în logică consecință, să considere acțiunea noastră politică de la 1892 sfârșită și să aștepte, în liniște și răbdare, intervențiunea Suveranului.

Pînă azi această așteptare s'a dovedit zadarnică. Iar dacă e ca de aci înainte să se facă ceva pentru noi din inițiativa Curții, aceasta se va face pe măsură ce luptele naționalităților *din Austria* devin mai inversunate și caosul mai mare, așa că, la urma urmelor, Curtea *va fi nevoită* a se gândi la mijloace radicale cari cu fatalitate vor trebui să atingă întreaga constituție dualistă:

Vorba e însă: e oare în interesul nostru ca *tocmai acum* când, din cauză că partide *anti-maghiare* determină politica austriacă, Dualismul a început să se clatine — noi să stăm în *rezervă*, să așteptăm ce va rezulta și pentru noi, dacă va rezulta ceva, din criza provocată de lupta naționalităților *din Austria*? Un popor de importanța numerică, etnică și strategică a Românilor de sub Coroana Sf. Ștefan

nu poate aștepta în creștineasca resignațiune ca oare cine-va să facă «ceva» pentru el. Un asemenea popor *indică el însuș* o soluțiune. În orice cas el nu poate pierde ocazii atît de prielnice fără a utiliza fie-care moment din ele.

Să punem chestiunea concret: Toată lumea e preocupată azi de criza de Stat la care a ajuns Austria și în parte Austro-Ungaria, din pricina disensiunilor ce sfișie pe naționalitățile de acolo. Toată lumea politică gînditoare trebuie să se convingă pe fie-care zi mai mult, că nu prin «*legi de naționalități*», nu prin «*ordonanțe*» în privința limbilor naționale se va putea pune capăt enormei confușiuni și primejdii în care să găsește *Austria*. Tot mai generală devine convingerea despre absoluta necesitate a schimbării *sistemului de guvernămînt din Austria*.

Dar deși situația politică internă a Ungariei este din multe puncte de vedere analoagă cu cea din Austria, nimeni nu trage și pentru Ungaria consecințele ce rezultă pentru Austria, așa că s'ar putea prea bine să se facă în Austria o schimbare a constituțiunii în sensul pretențiilor naționalităților de acolo, fără a se ține seamă de raporturile naționale din Ungaria.

Fire-ar cu putință ca aceste raporturi să nu intre în considerațiunile factorilor de la Viena dacă naționalitățile din Ungaria, și în fruntea lor Românii, ar putea eși din rezervă și, continuînd politica lor de acțiuni energice din anii din urmă, s'ar impune ca factori determinanți în întreaga chestie a naționalităților din Austro-Ungaria? S'ar putea gîndi cine-va a regula *numai* în Austria raporturile naționale, dacă naționalitățile din Ungaria, prin inițiativa Românilor, ar da mereu dovezi că în Ungaria situația este analoagă cu cea din Austria și reclamă o

analoagă, unitară și urgentă soluțiune, pornită dintr'o concepție largă a întregii chestiuni?

Dar lucrurile stau pe loc. Mulți dintre oamenii noștri se ceartă pentru că unii dintre amicii lor politici au trebuit să se desbina.

Cît timp nu vom înțelege să punem principiile deasupra tuturor altor chestiuni; cît timp nu ne vom da seamă, că

toți cei ce vor în sinceritate să deschiză o nouă eră de mișcare politică, mare și impunătoare, trebuie să se unească, pînă atunci vom fi condamnați la rolul de spectatori și registratori ai evenimentelor epocale ce se petrece în Austria.

E timpul suprem să ne pătrundem de această convingere și să ne punem pe muncă.

Delatapia.

PROTESTUL ROMÂNILOR LA BRUXELA

Publicăm în cele următoare Protestul ce, în numele Românilor din Transilvania, a fost răspîndit între membrii conferinței interparlamentare din acest an, și care constituie și el *un act istoric* în luptele Românilor din Transilvania.

«Protestul» însuși este precedat de o introducere din partea comitetului tinerimei, în care se face istoricul «protestului» și se explică rostul acestei publicațiuni. Iată acest cuvînt:

«E cît-va timp de cînd ziarele au publicat o telegramă din Budapesta zicînd, că guvernul unguresc se găsea în posesiunea unui manifest ce emana de la Românii din Transilvania și Ungaria și în care se protesta în contra unei stări de lucruri, de care acest popor are foarte mult a se plînge.

Exemplărele pe care le deținea guvernul erau manuscrite interceptate, ceea ce nu e de mirare într'o țară unde cabinetul negru funcționează în condițiuni extraordinare. Scandalurile recente date la lumină de opozițiunea parlamentară și care erau aproape să aducă pe băncile corecționale pe președintele consiliului pentru violarea secretului scrisorilor, sunt o mărturie despre aceasta.

Guvernul, voind cu ori-ce preț să împedice această publicațiune, care ar fi putut arunca

o rază de lumină mai mult asupra uneltirilor sale tenebroase, s'a grăbit să facă cunoscut prin organul funcționarilor săi celor cari au scris acest protest, că în cas de publicare s'ar expune să fie trași în judecată și condamnați.

Numărul protestatorilor, cari n'au avut teamă să înfrunte furia guvernamentală și să-și pue numele în josul acestui document ridicîndu-se la mai mult de 2000, publicarea lui, după calcule bazate pe precedente numeroase, ar fi putut să coste, pe lîngă cîte-va zecimi de ani de închisoare, o sumă de vr'o 200.000 *fiorini*, adică aproape o jumătate de milion *franci* amendă.

Fără a mai vorbi de alte jurnale românești, care au avut a face cu justiția ungurească, vom cita numai pe «*Tribuna*», principalul organ românesc din Transilvania, care a avut pînă acum 24 de procese de presă; în acest moment chiar, redactorul său responsabil e e închis la Seghedin, și alte două procese sunt pendinte.

În acești din urmă doi ani 205 persoane au fost condamnate sub pretexte de nimic la un total de 24 de ani, 1 lună și zece zile de închisoare și la 9392 *fiorini* amendă, — și nu e mult de cînd condamnații în procesul «Memorandului» au fost, — lucru de necrezut, — urmăriți și amenințați cu sequestru pentru plata chiriei celulelor în care au suferit 15 luni de detențiune politică!!!

S'ar zice, într'adevăr, că guvernul, dacă voește să înăbușe mișcarea națională română

prin amenințări și măsuri de intimidare, caută înainte de toate să-și creieze resurse noi și cu atât mai fecunde cu cât face toate chipurile să le sporească prin mijloace pe cât de extraordinare pe atât de grotești.

În asemenea condițiuni nimeni nu se va mira că șefii partidului național au amînt pe mai tîrziu publicarea manifestului. Dar cum nu trebuie ca violența să triumfe tot-deauna asupra dreptului și că vocea celor oprimați să fie înăbușită prin forță, noi, studenții români de la Universitatea din Bruxela, ne-am hotărît să facem să se audă înaintea Europei civilizate strigătul de protestare al fraților noștri de peste Carpați, tiranișați și spoliați într'un chip nedemn de către un regim de teroare, care e o adevărată rușine acum la aurora secolului al XX-lea.

În momentul în care se știa că congresul păcii va reuni la Bruxela pe reprezentanții tuturor popoarelor, noi am decis traducerea și imprimarea acestui protest, — și ora și locul ni se par cu atât mai bine alese, cu cât chiar semnării protestului fac apel la opinia publică a Europei, sub protecția căreia pun cauza atât de sfîntă și atât de legitimă a poporului român din Transilvania și Ungaria».

După aceasta lăsăm să urmeze în traducere fidelă însuș textul protestului.

Au trecut abia doi ani de la faimosul proces al «Memorandului» pus la cale de guvernul maghiar și îndreptat în contra membrilor comitetului național al Românilor din Transilvania și Ungaria.

Acest proces, care a durat trei săptămîni și s'a sfîrșit cu condamnarea acușărilor la pedepse enorme de temniță și amende mari de bani, a atras asupra sa atențiunea întregii lumi civilizate.

Pornirea acestui act de prigonire politică, procedura bizară a tribunalului în decursul procesului, motivarea forțată a acusei și ținuta șovinistică a juriului au scandalizat pe toți oamenii de bine. Sentința, prin care s'au dictat oribilele pedepse, a pus în uimire toate cercurile în cari mai domnește încă sentimentul de justiție și de echitate.

Acest simulacru de justiție, această procedură inquisițională întrebîntată în contra fruntașilor unui popor, pentru simplul fapt de a fi recurs cu un Memorand la cel mai înalt factor constituțional din Stat, a desvelit în toată nuditatea sa regimul de forță și brutalitate aplicat de guvernul «liberal» maghiar naționalităților nemaghiare din Ungaria.

Toată presa independentă, toate organele libere de influența jidovismului, a corupției, au vestejit în termeni energici acest monstruos proces de la Cluj. Bărbați de Stat, scriitori dintre cei mai iluștri din toate țările europene au ținut să se rostească asupra acestui act, pretins de «justiție», condamnînd în cei mai necruțători termeni pe autorul lui — guvernul liberal al Ungariei.

Dar toate aceste n'au servit la nimic. Un guvern, care e redus a se sprijini pe brigadele de poliție și pe regimentele de geandarmerie și care își face o glorie de a călca legile în picioare, nu mai poate pune nici o greutate pe opinia publică, nici pe aprecierile severe al căror obiect e conduita sa.

Îngrijat numai de propria-i existență, ear nu de fericirea țării; preocupat numai pentru a-și lungi firul zilelor sale, numărate deja, el a pierdut acum pînă și încrederea cetățenilor de rassă maghiară, în cea mai mare parte șoviniști, intoleranți și dușmănoși tuturor naționalităților nemaghiare din patrie. Ca să-și mai recupereze renumele compromis în ochii «patrioților» panmaghiari, el s'a pus cu deadinsul să prigonască naționalitățile, gîdilind prin aceasta grandomania șovinismului maghiar; și ca obiect de deosebită îngrijire în direcțiunea aceasta el și-a ales pe poporul românesc din Transilvania și Ungaria.

După ce a aruncat în temniță ca pe niște «trădători» pe fruntașii conducători

ai partidului nostru național, el a procedat în curînd la disolvarea partidului însuși, declarîndu-l de neexistent prin un simplu ordin ministerial, ilegal și anti-constituțional.

Puțin după aceea, prin un alt ordin ministerial, tot așa de volnic ca și cel dintîiu, ori-ce activitate individuală sau colectivă, dezvoltată în direcțiunea partidului național român, a fost calificată ca infracțiune la lege și condamnată ca atare.

Timp de cinci-spre-zece luni, șefii noștri, condamnații «Memorandului», au suferit un dureros martiriu în temnițele de la Vaș și Seghedin. — Și dacă au fost redați libertății, fără a suferi toată pedeapsa, acest act de grație și de justiție îl datorăm numai Maiestății Sale Impăratului Rege Francisc Iosif I.

Toată lumea a interpretat acest act maestatic ca un semn al dorinței proa înalte, ca persecuțiunile împotriva naționalității române să înceteze și o eră de pace, de dreptate și bună înțelegere să fie inaugurată.

Dar tocmai guvernul maghiar, în ciuda propriilor sale interese, n'a voit să înțeleagă înțelesul acestei măsuri, și a dat cea mai isbitoare desmințire unei interpretări, care ar fi putut forma începutul unei perioade de liniște, atît de necesară bunei stări a patriei.

Nu numai că șirul de prigoniri îndreptate în contra Românilor n'a încetat, ci din contră, i s'au adaus acte de o violență și de o volnicie ne mai pomenită nici chiar în Ungaria.

Nemulțumit de a fi întemnițat pe conducătorii partidului nostru și de a fi desființat prin volnicie însuș partidul, guvernul a procedat în pornirea sa dușmănoasă și mai departe, — și în Maiu 1896, abia doi ani după procesul din Cluj, el a condamnat la moarte politică însuș

naționalitatea română, declarînd printr'un organ al său, că nu admite **principiul național** ca basă a vre-unei organizațiuni politice. Adică a declarat ștergerea naționalității române, ca entitate politică și socială a țării.

De opt-spre-zece veacuri noi, Români, ne aflăm pe locurile acestea, pe cari le-am apărat cu brațele noastre și le-am făcut roditoare cu munca noastră.

Am avut în această existență aproape de două-ori milenară mulți dușmani de înfruntat și multe dureri de suferit; dar Dumnezeu ne-a dat puterea de a rezista și de a ne păstra pînă astăzi, după opt-spre-zece veacuri, caracterul nostru național întreg și neștirbit, moșiile noastre strămoșești neatînse, limba, legea și datinele noastre străvechi, așa cum le-am apucat din buni străbuni.

Conștiința națională a neamului nostru tot-deauna vie, s'a afirmat după vremuri, în diferite forme și s'a transmis pînă la noi, ca o tradiție sfîntă, din generație în generație, iar astăzi, cînd popoarele din lumea întregă se deșteaptă la o viață națională proprie, astăzi cînd marile principii de libertate, egalitate și fraternitate au pătruns adînc, pînă în masele cele mai profunde și au răsbătut departe, pînă dincolo de marginele continentului nostru, această conștiință națională ne zice mai cu tărie decît or cînd, că noi trebuie să rămînem Români, după cum au fost părinții noștri, că trebuie să vorbim limba lor frumoasă, să perpetuăm datinele lor, să ținem la legea lor și să dezvoltăm pe toate terenele geniul nostru național, potrivit cu puterile și mijloacele noastre.

Voind acestea, noi pe nimenea nu ne gîndim să neîndreptățim, în dauna nimereuia nu înțelegem să ne dezvoltăm; voim numai să exercităm un drept firesc al nostru, fără a aduce cea mai mică vătămare popoarelor conlocuitoare în a-

ceastă țară, intereselor și aspirațiilor îndreptățite, căci noi știm și recunoaștem că ceea-ce e drept pentru noi, e drept și pentru ele.

Noi ne iubim patria, pe care am apărat-o, de cîte ori a trebuit, cu valuri de sînge românesc, și dorim să o vedem din zi în zi mai puternică, iar pe locuitorii ei din zi în mai fericiți.

Noi ne iubim Domnitorul, după cum părinții și străbunii noștri, cari au fost tot-deaună supușii cei mai devotați ai glorioasei Sale dinastii, au iubit pe ai lor.

Noi n'am părăsit nici-odată calea legilor, — și în calea legilor voim să rămînem și pe viitor.

În asemenea condițiuni, a dori, a cere, a pretinde egalitatea înaintea legilor și libertatea de a ne desvolta în geniul specific al rasei noastre, este a dori, a cere, a pretinde un drept ce ne aparține, un drept în veci imprescriptibil.

Și totuș, ceea ce în toate țările din lume se recunoaște și se acordă elementelor de ordine și doritoare de progres, nouă ni se tăgăduiește și ni se refușă în Ungaria.

Stat polinațional, s'ar cuveni ca popoarele ce-l alcătuiesc să contribuie la întărirea lui, fie-care după puterile sale în bună și frățească înțelegere. Dar tocmai contrarul se întîmplă în Ungaria, unde unul singur din elementele sale constitutive a monopolizat pe seama sa puterea publică alcătuiindu-și, prin forță și violență, aparatul necesar pentru a prigoni și a nimici pe celelalte, în interesul și în avantajul său.

Nu libera dezvoltare a fie-cărei națiuni e ideea fundamentală a politicii ce se practică în Ungaria, ci suprimarea tuturor popoarelor nemaghiare pe toate căile și prin toate mijloacele, spre a se ajunge la utopia în veci nerealizabilă a unității de rasă maghiară pentru întreg teritoriul țării.

Astfel, puterea publică aparține exclusiv rasei maghiare, apărînd interesele ei și visurile ei nesănătoase, — și totul în acest stat e falsificat de sus pînă jos: Constituționalismul maghiar e o glumă; liberalismul — o ironie; sistemul reprezentativ — o minciună.

Parlamentul reprezintă voința guvernului, ear nu aceea a corpului electoral, el reprezintă numai pe poporul maghiar, ear nu toate popoarele alcătuitoare ale Ungariei; el reprezintă violența, corupțiunea și brutalitatea în alegeri, ear nu voința liber exprimată a cetățenilor; 11 din 16 milioane de locuitori ai Ungariei sunt lipsite de reprezentanții lor firești, în acest simulacru de reprezentare națională.

Administrația, justiția, — totul s'a transformat în minile guvernului în arme de presiune și de desnaționalizare.

Legile nu se aplică decît întru alita, întru cit ele vatămă interesele cetățenilor nemaghiari; volnicia și bunul plac tronează peste toate și țîn loc de legi.

De sus și pînă jos în toate direcțiunile anomalie, arbitrarium, corupțiune, forță brutală, — iată tabloul vieții publice în Statul Ungariei.

Și nu suntem noi singuri cari constatăm acest trist adevăr: îl constată Sirbii, îl constată Slovaci, îl constată Croații, îl constată Germanii, îl constată chiar Maghiarii, care nu s'au înglobat la carul guvernului, — îl constată tot omul onest și nepreocupat.

Dar dacă toți cetățenii nemaghiari ai Ungariei au avut și au să sufere prigonirile regimului ce-i cîrmuește și încercările sale de a-i desnaționaliza, noi Români în special, am format în tot-deauna ținta loviturilor sale celor mai grele.

Aceasta era de altmintrelea și firesc.

Cu o continuitate nemijlocită a rasei noastre românești, așezate în masse compacte în văile Carpaților și însuflețiți de

o caldă iubire de neam, noi opunem printre toate celelalte popoare nemaghiare, cea mai puternică rezistență curentului de maghiarizare.

În contra noastră deci toată puterea Statului ținea să-și descarce furia sa în treagă, și în vederea desnaționalisării noastre guvernul și-a concentrat toate forțele de care dispune.

Să aruncăm, într'adevăr, o repede privire asupra câtor-va legi și măsuri, pentru a ne încredința, că așa este.

Mai întâiu, sunt în această țară legi, cari lovesc pe toți cetățenii, precum sunt de pildă legile religioase, în contra cărora protestează trei din patru părți ale populațiunii; dar și aceste legi pe noi ne lovesc mai mult decît pe concetățenii noștri maghiari, de oare-ce ele constituiesc pentru ei o lovitură dată numai sentimentului lui religios, cită vreme pentru noi ele constituie în același timp și o lovitură dată sentimentelor noastre naționale.

Sunt însă astfel de legi și măsuri în dreptate exclusiv în contra noastră.

Legea electorală, de pildă, aplică Transilvaniei, unde noi formăm marea majoritate a populațiunii, dispozițiuni deosebite de cele ce le aplică restului țării, — și de la sine se înțelege că aceste dispozițiuni excepționale au în vedere de a face accesul dreptului de vot mai greu pentru noi decît pentru concetățenii noștri maghiari.

Legea de presă e deasemenea deosebită și cu mult mai aspră pentru noi decît pentru restul Ungariei, — și, prin o aplicare draconiană, cum și prin măsuri arbitrare în ce privește sediul și consti-

tuirea juriilor, ea ajunge la înăbușirea ori-cărei libere expresiuni a convingerilor noastre.

Fără să mai amintim alte legi de această natură, e destul să spunem că chiar drepturile și raporturile de proprietate sunt regulate de o lege în Ungaria și de o altă lege, excepțională, în Transilvania!

Și nu e destul atita. Chiar acolo unde legile în vigoare ne recunosc formal unele avantagii, guvernul, arogîndu-și în chip ilegal un drept de imixțiune în afacerile noastre, caută să ni le răpească pe furis, prin dispozițiuni ministeriale.

Așa, el se amestecă în afacerile Bisericii noastre naționale, care se bucură după lege, de o largă autonomie, și caută să transforme pe păstorii sufletești ai popoului român în agenți ai scopurilor sale anti-românești.

El se amestecă în afacerile școlilor noastre confesionale, impunînd limba maghiară ca obiect obligator de studiu și rezervîndu-și drepturi decisive de control asupra funcționării acestor institute de cultură națională română, fondate și întreținute, în congrăsuire cu legea, de bisericile noastre, din dinarul nostru particular.

* Fondurile donate Românilor prin înalte dispozițiuni împărătești, ca recompensă a actelor lor de vitejie și devotament pentru patrie și domnitor, — precum erau fondurile grănițerești, — au fost confiscate, deturnate de la destinația lor și puse sub administrația directă a guvernului. . . .

Dar ar fi prea lung să enumerăm toate abuzurile de această natură.

(Va urma)

RESPUNS ROMÂNESC LA INTERVERTIRI UNGUREȘTI

Deputații maghiari *d. Pázmándy* și *I. de Asboth* cari au luat parte la conferința de la Bruxela au publicat în «*L'Indépendance Belge*» un articol în care căutau să combată aserțiunile ce sunt cuprinse în *Protestul* din urmă. Domnii *Ioan N. Roman* și *V. Curtius*, Președintele și Secretarul Secțiunii de Bruxela a *Ligii*, au dat imediat următorul energic răspuns ce a fost publicat în acelaș organ belgian:

Domnule Director,

Ca reprezentanți ai studenților români din Bruxela, prin îngrijirile căror s'a publicat broșura «*Protestul Românilor din Transilvania și Ungaria în contra opresiunii maghiare*», cerem ospitalitatea coloanelor d-voastră pentru câte-va cuvinte de răspuns la observațiunile prezentate în numărul d-voastră de la 14 curent, relativ la broșura amintită, de către domnii reprezentanți ai grupului unguresc la conferința interparlamentară din Bruxela.

Nu ne va fi greu să stabilim, credem noi, că schița făcută în numita broșură asupra stării de lucruri existente în Ungaria este cu desăvârșire conformă adevărului, de oare ce onorabilii d-voastră corespondenți recunosc ei însuși, în parte cel puțin fundamentul gravaminelor Românilor supuși ungari. Intr'adevăr, ei nu neagă, — și ar fi fost greu să nege, — că «gubernul întrebuințează procedări *ciudate* la alegeri, «*de neînțeles chiar pentru străini*», cu toate că neglija, e adevărat, dintr'un fel de pudoare patriotică, foarte explicabilă de altminterlea, să spună în ce constă «*ciudățenia*» acestor proceduri.

E, cu toate aceste, bine să stăruim asupra acestui lucru, cu toate ca numiții domni, după chiar conținutul scrisorii lor, par a avea frică de detalii.

Fără a voi să ne oprim la zugrăvirea moravurilor electorale ungurești, care au permis a se erija corupțiunea și fraudă la înălțimea unei instituții oficiale, — aceasta ar fi prea lung, — ne vom mărgini să amintim că în nici o țară din lume gendarmeria și, în cas cînd aceasta e neindestulătoare, regimentele de soldați mobilizate de guvern, nu merg cu mai multă pornire contra batalioanelor de alegători, ale căror ranguri le decimează cu lovituri de pușcă și de baionete la cea mai mică veleitate de protestare, decit în Ungaria.

Tot în Ungaria, de asemenea o lege electorală «generoasă» prescrie *votul oral*, ceea ce, combinat cu acțiunea forței armate și sub impresiunea naturală a unui decor înadins creat pentru a influența spiritele timide, constituie, pentru cetățeni, unica garanție a libertății opiniilor lor politice.

Putem să adăugăm la acestea dreptul ce-l are președintele biuroului, în virtutea art. 71 al legii electorale, de a proclama ca ales, îndată după deschiderea scrutinului pe acela dintre candidați, al căruia sau ai căror concurenți n'au pus în persoană candidatura lor o jumătate de oră după deschiderea scrutinului. Abusurile se văd de departe. Ajunge — și cazul s'a prezentat în vremuri, de multe ori pentru candidații români, — de a întirzia, cu forța, pe candidatul rău văzut și pe alegătorii săi, de a ajunge în biuroul de vot, pentru a asigura alegerea protejatului guvernului.

Trecem peste toate aceste, și peste altele mai frumoase!

Dar, obiectează adversarii noștri, aceste proceduri foarte *ciudate*, bine voim să o recunoaștem, — nu ating numai pe Români; toate partidele din opoziție, deci și Maghiarii, sunt victima lor; ele nu constituie deci pentru Români un gravamin special.

De acord; dar să nu perdem din vedere că ura de rassă, pe care Maghiarii au jurat-o Românilor, înzecește asprimea ziselor proceduri, din moment ce ele se practică pe seama acestor din urmă. Cei cari au luat parte la luptele politice din Transilvania, știu, din experiență, că gendarmii exercită instinctele lor brutale cu mai multă ferocitate contra Românilor de cît contra co-naționalilor lor maghiari.

Dar nu e vorba de aceasta. Ceea ce contradictorii noștri trec sub tăcere este că, în afară de această situație generală, rea chiar pentru Maghiarii cari luptă în rindurile opoziției, politica maghiară, politică asupra căreia toate partidele maghiare, cele de opoziție ca și celelalte sunt solidare, — și acesta e singurul punct asupra căruia toate se înțeleg, — a creat condițiuni excepționale, și cu mult mai rele, Transilvaniei.

Ast-fel, există pentru Transilvania, aproape exclusiv românească, o lege electorală specială, care face accesul dreptului de vot cu deosebire greu pentru cetățenii ungari de limbă română.

Divisiunea circumscripțiilor electorale e făcută în chipul cel mai arbitrar și mai extravagant, așa în cît văzînd nenumăratele figuri geometrice, unele mai «ciudate» de cît altele, încrucișîndu-se și îmbucîndu-se pe harta electorală a Transilvaniei, ești ispitit să crezi, că guvernul maghiar, elaborînd această piesă, și-a propus să caute soluțiunea fantesistă a problemei quadraturii cercului.

Ca consecință a acestor combinațiuni să nu cităm de cît un singur fapt dintr'o mie: o circumscripție românească, aceea din Caransebeș, numără 5275 de alegători, pe cînd cea mai mică circumscripție maghiară nu numără de cît 158 — și amîndouă au drept la un deputat!

Alte legi excepționale de asemenea, și cu deosebire aspre în Transilvania, fac obiectul recriminațiilor române; acestea

sunt mai ales legea asupra presei și un oare-care număr de legi penale, create în 1848 de către absolutismul austriac contra revoluționarilor maghiari și menținute de atunci în vigoare contra Românilor de către «liberalismul» maghiar; chiar legile, care regulează raporturile de proprietate, au acest caracter excepțional.

Există cu toate acestea un punct, minim într'adevăr, cu privire la Transilvania, punct căruia semnatarii protestului bine voesc să-i acorde un cuvînt în treacăt. «E adevărat, zic ei, că censul electoral în zisa Transilvanie, diteră de acela al altor părți ale Ungariei. Dar șefii și oratorii tutor partidelor din opoziția ungurească, între alții și sub-semnații, au semnalat de repetite ori această împrejurare ca imposibilă, anormală, vătămătoare pentru adevăratele interese ale Ungariei. Ast-fel, putem anunța, că am obținut de la guvernul unguresc promisiunea formală de a remedia aceasta în timpul cel mai scurt».

Vă foarte mulțumim, în numele Românilor din Transilvania și Ungaria de această inițiativă generoasă! Și îndrăsnim să sperăm, că odată dispărută această anomalie, de abia sensibilă printre cele o mie și una de incrongruități ale legislațiunii transilvănene, acești domni vor face probă de aceeași bună-voință în ce privește celelalte gravamine ale Românilor.

Este un alt punct al scrisoarei d-lor delegați maghiari, care cuprinde cel puțin o eroare istorică. «Numai din momentul, în care reunirea (Transilvaniei cu Ungaria) — se zice în scrisoare — a fost votată, la 1848 de amîndouă legislaturile și sancționată de regele Ferdinand al V-lea (Impăratul Ferdinand I.), Români din Transilvania au primit drepturi în totul egale celor ai Transilvaniei». Nu știm de la ce sursă istorică s'au adăpat acești domni, dar adevărul e altminterea. Să restabilim deci faptele.

La 1848 Dieta transilvană, compusă

exclusiv din magnați maghiari, exprimă dorința de a vedea Transilvania anexată Ungariei; această dorință, care zicea că chestiunea anexiunii trebuie să fie adusă la ordinea de zi a unei alte Diete, a fost comunicată Dietei din Presburg, care a luat act de ea, pur și simplu. Mai mult, dorința aceasta, curat platonice, rămase fără efect practic, și revoluția care izbucni în urmă o împiedică de a lua un corp și de a deveni o realitate. Aceasta e atât de adevărat, încât parlamentul maghiar a crezut necesar să proclame unirea cu douăzeci de ani mai târziu, la 1868 iar Dieta Transilvaniei a fost convocată din nou la 1863 de împăratul Francisc Iosif.

În cât privește pretinsa sancțiune imperială dată acelei pretinse uniri de la 1848, adevărul este, că nici odată, înainte de 1868, împărații-regi n'au recunoscut o uniune, care nu exista decât în formă de dorință. Aceasta rezultă din numeroase acte, cari emană de la împăratul-rege Francisc Iosif, dintre care iată unul singur, mesagiul prin care se convoacă Dieta transilvăneană de la 1863..... «Avînd în vedere, că uniunea Transilvaniei cu Ungaria, proiectată la 1848, n'a fost nici odată stabilită în chip legal și că de fapt ea a fost dizolvată imediat. — Noi n'am făcut mențiune despre ea în decisiunile noastre dela 20 Octomvrie 1860 și am cerut numai restaurarea reprezentațiunii țării Transilvaniei»

Să venim la anexiune însăși.

În afară de dorința platonice relatată mai sus, a fost pentru întâiași dată la 1865 chestiune de această anexiune în Dieta Transilvaniei, compusă în majoritate din reprezentanții infimei minorități maghiare a țării, — negreșit în virtutea drepturilor egale ale naționalităților, de care vorbesc contradictorii noștri. Acest proiect a fost obiectul unei vii protestațiuni din partea deputaților români la 9 Decemvrie 1865,

și a deputaților sași cîte-va zile mai târziu, la 12 Decemvrie același an. Protestațiunea a fost reînviată anul următor de către deputații români și sprijinită data aceasta de 2.000 de semnături românești. Cu toate acestea, opera a fost consumată și anexiunea proclamată prin legea de la 6 Decemvrie 1868 votată de parlamentul din Budapesta. Uniunea aceasta este deci pătată de un viciu original; ea a fost exclusiv opera Maghiarilor; ea s'a făcut cu toate și în contra protestărilor Românilor, cu toate și în contra protestărilor Sașilor, imensă majoritate a țării, ce din adins n'a fost consultată și ale căreia protestări repetate au fost nesocotite în disprețul ori cărui drept și ori-cărei justiții.

Dacă deci, în fața unei situațiuni atât de puțin favorabile aspirațiunilor Românilor din Transilvania, semnatarii scrisorii îi angajază să vie să-și pledeze cauza în sinul parlamentului ungar, în loc de a se refugia în abstențiune, trebuie să mărturisim, că invitațiunea, ori cît de amabilă și de bine-voitoare ar fi, nu e tocmai surizătoare.

Cu toate acestea, Românii din Ungaria au încercat a lua parte la viața politică a Ungariei. Ei au voit să facă abstracțiune de ilegalitatea decisiunii, care îi încorpora la regatul Ungariei, și cu toate condițiunile inegale, ei au abordat lupta cu cele cîte-va arme pe care măriniția maghiară bine-voise să le lase. Atunci au experimentat ei bine-facerile regimului «liberal» maghiar, de care se feriseră cu atita dreptate. Organele guvernului au mers pînă a-i împiedica de a-și pune candidatura la Parlament. În timp ce d-l George Pop de Băsești, ca să nu vorbim decât de acesta, se ducea la centrul electoral însoțit de numeroși a legători români, pentru a face în persoană precum cere legea, declarația candidaturii sale, jandarmii au tăiat podul rîului, care-l separa de scopul voiajului său!

Cîți-va rari deputați români, totuși, au

avut ocazia de a lua loc pe băncile parlamentului din Budapesta, dar cel d'întîi dintre ei, d-l Ilie Măcelaru, care a îndrăsnit să-și salute colegii cu aceste două cuvinte numai: «*Onorată Casă*», a fost expulsat în mijlocul huiduelelor Camerei vociferînde și furibunde ca și cum reprezentantul român ar fi pronunțat o injurie..... Dar la ce folosește enumerarea tuturor faptelor de acest gen? Acestea sunt, după părerea adversarilor noștri, «detalii oțioase», care nici nu merită onoarea unei discuții.

Fapt e, că rezultatul tuturor acestora a fost atitudinea pasivă a Românilor din Transilvania și Ungaria, votată la 1869 de conferința de la Mercurea, — și evenimentele petrecute de atunci încoace dovedesc cît de bine inspirați au fost Românii alegînd aceasă linie de purtare, periculoasă pentru Ungaria, cum zic adversarii noștri, dar absolut justificată de împrejurări. Dacă, după toate acestea, e adevărat că țărani români nu se pot abține tot-d'a-una de la alegeți și votează une-ori pentru candidatul oficial, aceasta nu e de mirare într'o țară unde jandarmii și soldații tirăsc pe alegători la scrutin.

Am voi să mai relevăm un ultim punct din scrisoarea d-lor Pázmándy și d'Asboth.

Ni se reproșează nouă, Românilor din România, că ne amestecăm în afaceri care nu ne privesc și că pretindem a ne ocupa de afaceri interioare ale Ungariei.

Cunoaștem acest reproș de multă vreme; știm că e cuvîntul de ordin dat de contele Apponyi, cuvînt de ordin din care toți apărătorii cauzei maghiare își fac un argument lesnicios, ce nu resistă de almintrelea bunului simț. Fie-care are dreptul de a spune ce crede de faptele și isprăvile unui guvern, ori-care ar fi el și în ori-ce țară s'ar găsi, și de a protesta contra unei politici, pe care o judecă detestabilă. Aceasta e un drept, de care presa uzează cu abundență față cu suverani și guverne

și pe care nimeni nu se gîndește măcar să-l pue la îndoială. Numai Maghiarii îndrăsnesc să-l conteste Românilor, cînd aceștia încearcă să ridice un colț al vălului ce le acoperă operațiunile. Noi am putea, de almintrelea, să întrebăm pe d-nii de Pázmándy și d'Asboth: cu ce drept au venit la Bruxelles să discute chestiuni privitoare la alte țări decît a lor și să voteze rezoluțiuni menite să influențeze alte guverne decît al lor?..

Intru cît ne privește, noi nu avem pretențiunea ridicolă de a voi să intervenim în afacerile interioare ale Ungariei, dar avem și dreptul și datoria de a veni în ajutorul nenorociților noștri frați de rassă de peste Carpați, de cari ne leagă afinități profunde și adese-ori chiar legături intime de amicitie și înrudire. Avem dreptul și datoria de a aduce înaintea forului opiniunii europene plîngerile, pe care ei sunt siliți să le înăbușe în fundul inimei lor.

Nu *România irredentă*, cum le place adversarilor noștri să o spue, dă loc dificultăților actuale. Liga română, acuzată pe nedrept de intențiuni, pe cari nu le are, nu este decît un produs născut spontan din sămînța inichităților maghiare; ea n'a fost fundată decît în urma creării societății de maghiarizare «Emke» și are ca scop unic de a conserva elementul român de contagiunea maghiară, fără nici un gînd rezervat decît acela de a întîmpina un pericol, care amenință naționalitatea română.

Ungaria maghiară, din potrivă, desmeardă un vis nebun și nerealisabil, acela al unității de rassă maghiară pentru toată întinderea teritoriului țării. *Regnum unius linguae debile et imbecile*, a zis Sf. Ștefan, afirmînd cu aceste vorbe caracterul poliglot și polinațional al statului unguresc.

Ei bine, să se curme urmărirea acestei himere de Stat omogen maghiar, să se facă dreptate tuturor naționalităților, să li se dea mijloacele de a se desvolta liber,

fie-care după geniul specific al rasei sale, și înțelegerea, astăzi atit de compromisă, va fi repede restabilită!

Dacă inima nu vorbește destul de tare, să se asculte cel puțin vocea rațiunii, și cei din Ungaria să se abție de la această politică nefastă de desnaționalizare! Acesta e unicul mijloc de a se pune capăt unei situațiuni, care, după însăși mărturisirea adversarilor noștri, amenință existența Ungariei.

Aci numai e mintuirea, iar nu în acțiunea parlamentară, pe care d-nii de Pázmándy și d'Asboth au bunătatea părintească de a o recomanda Românilor din Transilvania și Ungaria și care, în condițiunile actuale, n'ar putea duce la nici un rezultat fericit.

Liga Română (Secția Bruxelles):

Președinte:

Ioan N. Roman

Secretar:

V. Curtius

PASAPOARTELE PENTRU AUSTRO-UNGARIA

Sîn Occident treci din țară în țară fără ca cine-va să-ți ceară pașaport. Și aceasta de mult. După anexarea Alsației și Lorenei, *Bismark* introduse din nou pașapoarte la frontiera Franței, dar cu expresă motivare: de a le arăta Francezilor că Alsația și Lorena nu mai sunt teritor francez. Era deci o măsură represivă, polițienească: un act de ostilitate. În împrejurări normale și pácinice nicăeri în Europa cultă călătorii nu mai sunt supuși la aceste vexațiuni nedemne de secolul inteligent de astăzi.

Se mențin însă pașapoartele în *Orient*, drept o reminiscență a stărilor destrăbălate din Turcia de odinioară și din Principatele de sub suzeranitatea ei. Dar nici în Orient în fie-care Stat. Așa d. p. Serbia a intervenit acum câți-va ani la Viena și în bună înțelegere reciprocă instituția pașapoartelor la ambele hotare a fost abrogată. E semnificativ, că ministrul sîrbesc care a luat această cuminte inițiativă era d. *Giaia*, un Sîrb originar din Dalmația.

La noi toată lumea se plînge de vexațiuni la revizuirea pașapoartelor la frontierele austro-ungare, dar nimeni nu-și da

seamă că în mare parte atîrnă de noi ca aceste vexațiuni să se termine odată și liber să ne fie drumul spre Occident, și deschisă să le fie și fraților noștri din Transilvania intrarea în România.

Am înțelegere menținerea acestei măsuri, dacă ea într'adevăr ne-ar servi măcar la ceva. Dar ea e cu desăvîrșire de prisos, pe lângă că e în detrimentul nostru. Se zice une-ori că ea ne-ar fi apărînd de o imigrațiune de Ovrei. Vorbă să fie! Parcă pașapoartele ne-au ferit și pînă acum de intrarea acestor oaspeți nepoftiți în țară! Ovreii cari sunt hotărîți să vină la noi, vin și cu și fără pașapoarte! Parcă ei nu capătă de la comuna din care pleacă un pașaport care le deschide drumul în orice țară prin urmare și la noi! Dar e și naiv să vrei să te ferești de imigrația Ovreilor cu asemenea mijloace primitive. Cu efect ne putem apăra de stabilirea Ovreilor la noi în țară numai prin o europenească organizațiune a serviciului polițienesc din fie-care oraș. Azi poți sosi în orice oraș, mai nimeni nu-ți are grija cine ești, de unde vii și cît stai în oraș. Nu-i vorbă, chelenerii îți aduc în hoteluri blanchete în

cari ai avea să-ți introduci numele, meseria, locul nașterii, etc. Dar știm cu toții câtă neglijență domnește în practica acestei măsuri. Mai știm apoi câtă lume străină sosește prin orașele noastre, fără ca să tragă la oteluri, ci la cunoscuți și rămîne astfel necontrolată de autoritățile Statului.

Să dezvoltăm și să ameliorăm măsurile de control în orașe și să nu ne legănăm în iluzia că pașapoartele, mai ales cele spre Austro-Ungaria, ne-ar servi la ceva.

Ele au însă mari inconveniente pentru noi, pentru că alcătuiesc ziduri chinezești între noi și între Români de peste hotare. Azi acești Români nu mai capătă de loc pașapoarte de la autoritățile lor și chiar în casuri de afaceri urgente ei nu pot veni în țară.

Și care ar fi marele nostru interes? Ca între România și Transilvania relațiunile să devie cât se poate de intime și de frecvente. Transilvănenii cari au avut ocazia să vază Țara Românească se reîntorc cu alte sentimente în patria lor.

Curajul, mândria și energia lor se potențiază în contact cu noi. Și e interesul nostru ca așa să fie.

Pentru că pe calea aceasta se dezvoltă sentimentele de comunitate națională între aceste două țări românești. Românii de peste munți se obișnuiesc astfel a intra în Țară ca la ei acasă, și noi pe aceiaș urmă.

Se zice însă că motivul adevărat pentru care se menține această odioasă măsură, ar fi tendința Austro-Ungariei de a opri pe flăcăii români din Transilvania să fugă de îndatoririle lor militare. Asta-i! Parcă cei ce vor într'adevăr să fugă renunță vr'odată la planul lor de frica pașaportului. Dar «*Vămile Cucului*» pentru cine vor fi existînd? Putem afirma, că aproape *toți* fugarii militari din Transilvania ne vin prin aceste vămi, iar fugarii militari mai culți vin cu pașapoarte în regulă!

E timpul să abrogăm și noi aceste măsuri ridicole și cu desăvîrșire orientale. Nu cred, ca Austro-Ungaria, care s'a învoit la înlăturarea pașapoartelor dintre ea și Serbia, să ne refuze nouă abrogarea aceleiași măsuri dacă vom *voi noi înși-ne* și vom insista în acest sens.

Vega.

INSTITUȚII-MODEL

Am dat în numărul trecut câteva date din interesantul «*Anuar*» al școalelor românești din Brașov. Din ele s'a putut convinge ori și cine despre serioșitatea și competența cu care sunt conduse aceste instituțiuni de cultură românească, menite a crește pe seama mai ales a Românilor de peste munți generațiuni întregi de oameni culți și devotați binelui românesc. Vom înțelege importanța acestor școale, dacă ne vom aduce aminte că pentru

o populațiune românească de vr'o patru milioane de oameni în Ungaria și Transilvania întreagă nu există decît *4 licee românești* (la Brașov, Blaj, Beiuș și Năsăud) așa că în termen aproximativ, pentru cîte un milion de Români există un singur liceu!

E cu atît mai dureroasă această constatare, cu cît ne dăm seamă că Românii *nu din vina lor* sunt lipsiți de școli secundare suficiente, ci din pricină că guvernele maghiare

nu vor să știe de înființarea unor noi licee românești, mai ales că și cele existente le sunt ghimpi în ochi. Ele au fost înființate *pe vremea absolutismului austriac*, care ori-cît de asupritor ar fi fost în multe alte privințe, totuși lăsa pe Români să mai respire.

De la introducerea așa numitului «*constitutionalism, maghiar*» încoaci Români au încercat de repetate ori să-și mai facă licee, din *fonduri particulare*; nu au reușit însă, pentru că Ungaria este cea ce se numește un *Stat polițienesc* care nu servă decît exclusiv culturii maghiare și face tot ce-i stă prin putință spre a împiedica libera dezvoltare a popoarelor nemaghiare.

Încercat-au Români de la Arad și cei de la Caransebeș să-și deschiză licee românești, bine înțeles, *cu programul de învățămînt al Statului*, dar guvernele ce s'au succedat în Ungaria au găsit tot-d'a-una motive de nimic spre a refuza «concesionarea» legală, deși legea pentru egală îndreptățire a naționalităților nu numai că le dă acestora dreptul de a-și întemeia școli secundare naționale, ci obligă chiar pe guvernul unguresc, *ca el însuși* să deschiză asemenea licee în regiunile locuite de popoare nemaghiare.

Dar «legile» cari asigură oare cari drepturi naționalităților din Ungaria se vede că n'au fost votate decît spre a servi tuturor *Pázmándilor* drept armă de apărare în fața străinătății. Ori de cîte ori se plîng Români că sunt lipsiți în propria lor patrie de condițiuni legale de dezvoltare, se ivesc acești *Pásmándy*, un fel de avocați de bilciu, se bat în piept, scuiță foc și pucioasă și

scot apoi «legile liberale» ungurești din geantă, arătînd tuturor celor ce au naivitatea să-i asculte, că Români ar fi spunînd neadevăruri, de oare-ce uite, ce le acordă constituția maghiară! De fapt aceste legi nu se execută decît în măsura în care ele sunt favorabile politicii de maghiarizare.

Sunt deci cu atît mai prețioase instituturile existente de cultură românească, cîte au putut fi salvate pînă azi de pornirile de distrugere ale Maghiarilor.

Ar fi însă de dorit ca aceste școli secundare, între cari cele de la Brașov sunt cu adevărat *modeluri* vrednice de a fi imitate, să fie mai mult frecventate. Un liceu atît de bine organizat și condus, cum e cel de la Brașov, are un număr prea restrîns de elevi. Ce va să zică 325 de elevi într'un liceu complet? Mai vîrtos cînd este evident că cele patru licee sunt cu desăvîrșire insuficiente, ca număr, pentru întreaga populațiune românească de peste munți.

Firește că acest mic număr de elevi se explică și el din împrejurările economice nefavorabile în cari trebuie să trăiască Români. Ca acest liceu să poată fi frecventat în număr mare de elevi din alte comitate locuite de Români, ar trebui ca pe lîngă el să fie un *internat* care pentru o sumă modestă să poată adăposti pe acești băeți, pentru că viața în Brașov e scumpă și puțini părinți români se pot hotărî a-și trimite copii la liceul de acolo. Dar pentru internat ar trebui *fonduri*, iar, din nefericire, aproape nimeni *dintre Români cari ar putea*; — nu se gîndesc și nici nu vor să știe de ajutoarele de cari acest institut ar avea nevoie.

ARTA ȘI MEDIUL NAȚIONAL

Deosebitele religii explică fenomenele naturii prin mituri. În artă însă aceste fenomene se revelă ca ceva mai puțin abstract, ca ceva mai adevărat și cu toate acestea ca ceva ce nu este lipsit de acea idealitate care alcătuește un fel de substrat comun pentru religii și pentru artă. Și religia și arta derivă din sentimentul omenesc, care, din momentul ivirii sale, caută în caosul fenomenelor naturale ceva armonios și estetic după care tinde să modeleze ordinea vieții sociale: așa că la începuturile acestei vieți există între religii și artă o legătură atât de strânsă încât e greu a le considera deosebite. Dar și mai târziu, când religia, pierzând simplitatea ei primitivă, iese din cîmpul sentimentului curat, și, împovărată de dogme, trece în domeniul rațiunii, pe ce s'ar mai întemeia ea dacă nu s'ar adresa artei și nu i-ar cere acesteia mijlocul de a se comunica sufletului omenesc, de a pătrunde pe căile cele mai simțitoare ale naturii omenesti și de a se face, cu acest chip, folositoare societății și a deveni ceva cu adevărat vital.

Aceasta probează că simpla imitare a naturii nu ajunge spre a constitui arta. Nu-i vorba, reproducerea simplă a formelor însemnează deja ceva, dar nu este suficientă spre a constitui partea esențială a artei. *Kant*, *Schiller*, cari au aprofundat acest caracter secundar al operelor artistice limitate, după părerea lor, la un simplu joc al facultăților noastre reprezentative cari înclină a reproduce anumite imagini pe cari lumea externă le imprimă fantăsiei, au reușit oare să ne dovedească, că acest steril joc al facultăților intelectuale poate fi echivalent cu opera de artă care nu ne apare desinteresată de ideea utilului

și a binelui social? Contrar acestei teorii, ocmai în acest fond sociologic residă caracterul esențial al sentimentului estetic și artistic: dacă noi iubim *frumosul*, când el ni se înfățișază imaginației, dacă ne abandonăm plăcerilor ce ni le procură estetica aplicată, când simțim înăuntrul nostru o exuberanță de sentimente, ce ne ridică la emoțiuni de ordin atât de înalt, — aceasta se explică prin faptul că noi căutăm să redeșteptăm în alții aceleași sentimente pe cari noi le avem pentru firea indiferentă, iar emoțiunea noastră e cu atât mai intensă cu cât ea, prin opera noastră e mai mult simțită și de alții, așa că fie-care artist ar putea să exclame cu un poet-filosof contemporan:

*Je me sens pris d'amour pour tout ce que je vois
L'art c'est de la tendresse. . . .*

Ast-fel arta poate deveni adevăratul limbaj al inimii omenesti capabilă a fi înțeleasă ori unde simțirea ei găsește un răspuns, și de a ridica sufletele spre anumite emoții pe cari rațiunea rece ar fi incapabilă a le deștepta.

Putem considera ast-fel toate operele de artă monumentală, toate operele clasice, ca simboluri ale unei certe simpatii care în lungul șir de secole s'a dezvoltat între oameni, pentru că ceea ce a imprimat acestor opere un caracter de o formă organică quasi indestructibilă și care le face să trăiască și în timpul nostru, este faptul că asupra lor s'au concentrat, în timp atât de lung, emoții pur individuale, din cari s'a format un oare-care *caracter social-tip* al sentimentului estetic.

Aceste tipuri desăvârșite ale artei nu ar fi considerate cum sunt, și nu ar fi ajuns la noi cu reputația lor actuală, dacă

antichitatea dimpreună cu ele nu ne-ar fi transmis acel entuziasm pe care generațiile trecute îl simțiseră pentru ele.

Leopardi a făcut asupra poemelor lui *Homer* o observație ce se poate generaliza pe întreg tărîmul artei: «Dacă astăzi, zicea el, ar eși de sub tipar o poemă egală cu *Iliada* sau chiar ei superioară ca valoare, ea, chiar cetită fiind cu cea mai încordată atenție de cei mai perfecți judecători în materie de scrieri poetice, nu ar putea să le facă acestora impresia și puternica emoțiune ce le-o face opera lui *Homer*, și ast-fel ea ar fi considerată fatal inferioară acestei din urmă. De ce? Pentru că propriile calități ale poemei noi nu ar fi sprijinite de o reputație, de o *reclamă* cum am zice, de douăzeci și șapte de secole, nici de mii de memorii și de mii de *respecte*, cum sunt sprijinite calitățile estetice ale *Iliadei*....»

Dar nici aci nu se opresc motivele ce s'ar putea invoca pentru confirmarea caracterului sociologic ale manifestațiunilor estetice. *Spencer* a accentuat că noi alcătuim obiect de frumusețe artistică subiecte și lucruri ce au încetat a fi utile (1). Observațiunea aceasta însă nu poate fi privită ca fundamentală în artă. Dacă noi admirăm și căutăm să imităm în ziua de astăzi construcțiuni medievale, dacă la vederea ruinelor din vremurile trecute noi simțim o puternică emoțiune estetică, aceasta e pentru că noi par-că am căuta să biruim depărtarea ce ne separă de acea viață socială: cu alte cuvinte ceea ce determină această emoțiune este simpatia ce noi simțim pentru o formă socială distrusă de vreme, dar pe care arta o poate înfățișa minții noastre evocînd în noi amintirea de oameni și de lucruri proprii unei epoci îndepărtate de noi, dar care cu toate acestea ne aparține și nouă într'un sens.

Dar desinteresarea artistului de judecată socială la care el se expune e o curată utopie: fantasia lui nu țintește a alcătui o imaginație sterilă adaptată numai formelor artei, ci ceea ce el simte în forul său intim este tocmai trebuința de a crea cu opera sa o *realitate* ce este prezentă în mintea și în inima sa: această idee însă pe care el voește s'o realizeze nu poate să nu fie adaptată mediului național care simpatizează cu geniul său; de aceea el e nevoit a se inspira din acest mediu în care el trăiește. *Dante* nu se arăta decît în aparență, indiferent de puțină favoare ce trebuia să găsească o poemă a sa, scrisă în limba vulgară, la contemporanii săi, pentru că credința de a contribui cu opera sa la crearea unei limbi noi și naționale nu l'a părăsit nici odată. Chiar în timpul nostru, *Wagner* părea a ține puțină socoteală de nesuccesul ce l'a avut la început în inovațiunile sale musicale, pentru că avea convingerea puternică, că viitorul are să știe prețui compozițiunile sale după adevărata lor valoare. Astfel formula «*artă pentru artă*» exprimă numai credința, că o operă de artă poate fi mai tîrziu, dacă nu în present, utilă; dar egoismul artistului care ar voi să se considere quasi închis în arta sa, nu e decît o minciună. Baza sociologică a artei dovedește că aceasta, născută pretutindeni sub formele modeste ale imitațiunii primitive a naturei, nu devine desăvîrșită în evoluțiunea sa, dacă nu isbutește să găsească în aspirațiunile morale și sociale ale omului un tărîm mai fecund. Causa acestui fapt residă în însăși natura reprezentării imaginii estetice. Aceasta e ca o coordonare armonică de reprezentațiuni, de imagini elementare, pe cari experiența le-a acumulat în mintea noastră: plăcerea ce ea ne procură este astfel determinată de înlesnirea cu care simțirea noastră se adaptează la anumite forme, pe cari timpul și spațiul le-au or-

(1) H. Spencer, Essais de morale, Le beau et l'art.

ganizat în noi. Un exemplu despre această geneză rudimentară a sentimentului estetic, a acestei uritmii între sentiment și mediu, îl avem în bucuria intimă ce ne-o procură vederea unei persoane iubite, a unui obiect nou prețios și care mult timp fusese departe de ochii noștri. Emoțiunea estetică va fi deci cu atât mai mare, cu cât mai complexă va fi seria de reprezentațiuni pe care un obiect o va putea deștepta în noi; și de oare-ce ideile morale aparțin acelei specii de idei pe cari noi le considerăm ca cel mai bun al nostru tezaur, rezultă că arta nu va putea găsi decît în subiecte cari se referă la aceste idei cea mai înaltă a sa manifestare. Această scurtă analiză ne arată deci, că *binele și utilul social*, iar nu o pură emoțiune individuală desinteresată constituie idealul de perfecțiune spre care arta trebuie să tinză mereu. Decît, un asemenea ideal nu este decît o expresie generică; el represintă, ca să zicem așa, fondul unui cadru pe care trebuie să se desemneze forme tipice cari au să facă practic acest scop. Știm, că binele social se exprimă în solidaritatea ce există între toate activitățile individuale; dar acea solidaritate variază neconținut în aplicațiunea sa, după deosebitele grade de evoluțiune socială și după mediile în cari se formează comunitatea socială: acest îndoit raport, relativ la timp sau la spațiu, pe care viața socială îl are ca natura, se va reflecta cu necesitate într'o continuă schimbare în operele de artă.

O vorbă veche zice: *natura morens, ars fixa*. Natura este fîntina nesecată care dă artei neconținut o nouă forță; sentimentul omenesc va reoglîndi în tot-d'a-una condițiunile fizice și morale ale timpului în care individul trăește: arta va trebui deci să se adapteze din ce în ce mai mult naturei, iar fixitatea ei nu se manifestă și nu se va manifesta decît sub raportul formelor organice cari servesc a transmite

din secol în secol intactă tehnica artei.

Și într'adevăr toate aceste opere artistice au, pentru istoria artei, aceiași importanță pe care o au pentru un zoolog sau antropolog fosilele unui organism descoperit în pîntecele pămîntului: ele, întocmai ca acestea, servă a stabili legile de diferențiere în structurile organice, legi determinate de condițiunile istorice și climatice ale acestor deosebite manifestațiuni vitale.

De fapt arta se resimte în deosebitele epoce de o *temperatură morală*, cum i-ar zice *Taine*, o temperatură deosebită și determinată de acea variabilitate a vieții sociale în care se orientează sentimentul artistic spre a alege formele cele mai potrivite. În chipul acesta se explică și formațiunea *clasicismului*. Producțiunile clasice reoglîndesc toate diferențele, pe cari mediul istoric le imprimă formelor artistice, dar ele nu pot constitui esența sau identificarea însuși a artei.

Dacă ne închipuim d. p. jocurile olimpice ale Greciei, în cari nuditatea vie a formelor omenesți captiva imaginațiunea celor ce aveau un sentiment artistic, vom înțelege ușor mobilul adevărat al tuturor modelurilor splendide ale sculpturei eline, minunata fecunditate și dezvoltarea acestei forme artistice ce constituie un product cu adevărat național al aceluia popor.

Pentru același motiv cronologic fineța operelor din epoca renașterii apare inspirată de grația pe care o arătau costumurile și ceremonialul din secolul al XV. Astfel geniul lui *Benvenuto Cellini*, al lui *Leonardo da Vinci* nu este decît un product necesar al unei epoce în care apărarea personală era aproape cu desăvîrșire treaba individului. În o asemenea epocă, evident că și fantasia, din fire caldă a artistului, trebuia să se ocupe de lupte, de aventuri și de primejdii romantice.

Azi totul e schimbat. Știința are azi o

influență mult mai mare, ca înainte asupra activității sociale și astfel și gândirea omenescă ia forme mult mai puțin simbolice. Siguranța mai mare de care se bucură individul în organizațiunea noastră socială face ca natura sa fizică și morală să fie mai puțin energetică. Felul de viață socială nu mai e ca odinioară. Pe vremea lui, *Andrea del Sarto* ori de câte ori termina un tablou îl anina la poarta casei sale și îl expunea astfel judecății concetățenilor săi. Societatea de atunci era familiară, și intimitatea era mai mare. Astăzi însă nu oamenii singuratici, ci masele publicului își exprimă opinia despre o lucrare de artă, iar aceasta apare cu atât mai desăvârșită cu cât poate să-și întinză, mai mult sfera de admirațiune din partea publicului mare. Causa e, că viața socială de astăzi e mai difuză, mai întinsă decît în vremurile vechi.

Poesiile lirice, din vechime nu mai găsesc astăzi nici admiratori, nici continuatori. Dulceața ritmică ce se depărtează de realitate spre a se pierde în regiunile sublimității senine și adese-ori mistice, nu mai e azi, în literatura contemporană, o formă artistică apreciată cum era înainte. Chiar pictura nu se mai poate renaște în zilele noastre la perfecțiunea la care ajunsese în trecut; în tot timpul dela Renaștere încoace nu s'a produs poate un singur tablou ce s'ar putea asemena cu picturile alese din acea epocă, pentru că imaginațiunea noastră nu mai e obișnuită la acea intuițiune perfectă a formelor și culorilor, *are atunci* constituia caracterul difuz al sentimentului social. Însă cu toată această decadentă a formelor artistice, epoca noastră prezintă un progres în altele. Ajunge să cităm *romanul, drama și musica*.

Analiza psihologică a patimilor omenesti, transportarea situațiilor reale pe scenă sunt un firesc reflex artistic al unui mediu intelectual, cum e al nostru, îmbibat de analize științifice, de investigațiuni, de cer-

cetări experimentale minuțioase, de critică aplicată la toate lucrurile ce interesează viața socială și morală. Cu toate acestea, nici romanul psihologic modern, nici noua artă dramatică nu au ajuns la culmea desvoltării lor. Ele indică numai adevărata formă a literaturii moderne. Dar dacă ne dăm seamă de aplausele elementare ce acoperă în ziua de astăzi opera unui romanțier sau a unui dramaturg la modă, care a nimerit tendințele societății moderne, și a luminat ideile directive de cari se simte condusă societatea noastră, putem să prevedem însemnătatea ce o va câștiga literatura prin contactul ei cu științele psihologice și sociale.

Mai mari însă și mai desăvârșite sunt progresele pe cîmpul muzicii. S'a zis, că musica e arta veacului nostru. În ea mai ales putem găsi o relațiune lămurită cu mediul social modern. Agitațiunile continue, revoluțiunile ce au dat omului libertatea aspirațiilor, critica științifică ce pare că profanează templul adevărurilor de cari se inspira mai înainte spiritul omenesc, au creat în om un patos exagerat, cum zice *Taine*, așa că pe el nu-l mai mulțumește ritmul simplu al cuvîntului, imagina sensibilă și concretă ca în alte arte, ci el caută quasi a se exterioriza cu sunete și armonii cărora nu le corespunde nimic în viață. Dar această pierdere a sufletului în văzduh explică mobilul progreselor pe cari le-a realizat muzica. Dacă aceasta, la începuturile ei, se limita să dea cu melodia ei ritmului versurilor, imaginilor poetice și acțiunii scenice un modest ajutor, azi ea se găsește în cîmpul abstracțiunii: al muzicii instrumentale unde «somnul unui suflet fără corp, gândurile schimbătoare, visurile fără forme, dorințele fără obiect și fără margini, durerosul și grandiosul caos a unei inimi turburate, ce aspiră la toate și nu urmărește nimic, — își găsesc adevăratul interpret (1).»

(1) *Taine*, La phil. de l'art, I, pag. 115.

Indrumată pe această cale, muzica a devenit o artă esențialmente psihologică: ea traduce și deșteaptă stările sufletești cele mai complexe fără să aibă nevoie de ajutorul cuvintelor (1).

Deja *Helmholtz* găsisse că anumite combinațiuni de sunete muzicale pot să corespundă unor stări psihologice bine definite. Azi aceste raporturi sunt bine cunoscute în compoziția musicală. *Wagner* desvolta mai mult această relațiune. El a fixat, cu ajutorul acordurilor, legi destul de sigure în interpretarea unor certe stări sufletești. Așa el găsi, că acordul simplu desemnează o stare simplă și liniștită a sufletului, iar disonanțele represintă stările sufletești complexe, agitate, violente. Dacă obiect al artei este tot ce se află sub impresiunea simțurilor, impresiune transformată în imagine, producțiunile ei vor reoglindi tot d'a-una un colț al naturii (*Zola*) prezentându-l în formele caracteristice și variate ale mediului social respectiv: *ale mediului național*.

Cîntecul însuși, care prin firea sa constituie forma cea mai abstractă a artei, are și el tot-d'a-una caracterul mediului în care se produce. Așa d. p. între munți, în văi deschise, largi și tăcute se va naște un cîntec întins, cu cadență prelungită spre a se repercuta departe; în locuri unde viața națională e mai intimă va răsună o melodie fină, mai puțin cadențată, dar mai ritmică și mai vioaie.

Tot așa e și pictura. Să asemănăm două națiuni la cari pictura a ajuns la cel mai înalt grad de dezvoltare: Italia și Țările de Jos. În acestea din urmă «pe un teren de aluviune, gras, străbătut de o rețea de râuri ce se scurg încet și tortuos, separînd cîmpii largi și bine irigate, sub o atmosferă moale și plină de vapori ușori, unde

(2) Sinfoniile lui *Beethoven* sunt monumentul cel mai grandios al acestei forme muzicale.

făpturile animale se îngrașă cu ușurință de roadele înbelșugate ale pămîntului» (1) instinctele vieții animale se dezvoltă în detrimentul vieții intelectuale. Toată școala flamandă în pictură este o ilustrațiune a acestui raport. În Italia? Un mediu meridianal, încălzit de un soare măi fierbinte și mai limpede, unde cerul inspiră populațiunii gustul culorilor vii și unde natura vecinic veselă menține o eternă tinerețe în inimi, — omul trebuia să aibă pentru arta reprezentativă o intuiție cu desăvîrșire de altă natură, pentru că mediul fizic i-a dat simțurilor sale o educație mai rafinată, i-a pus inteligența într'o vecinică mișcare, făcînd-o veselă și elastică și a îndrumat-o astfel spre regiunile înalte ale idealului.

Astfel vitalitatea artei nu trebuie căutată în formele relative și trecătoare, stereotipate de timp și de spațiu, ci în raportul continuu ce există între sentimentul omenesc și între trebuințele specifice ale unui fel de viață socială. Formele clasice ale artei, întocmai ca ori-ce product omenesc, nu se produc decît spre a transmite fondul lor adevărat constitutiv: *cultul frumosului* pe care comunitatea de viață, de activitate, de idealuri, cu un cuvînt *viața națională* îl naște, îl dezvoltă și îl conservă.

Astfel viața națională, determinată de un petic anumit de pămînt, de un cer cu certe proprietăți, de tradițiuni și aspirațiuni comune este o condițiune esențială, ca opera de artă să se poată produce, nu ca creațiune individuală, neînțeleasă și sterilă, ci ca o roadă a unei lucrări comune favorizată, ajutată și protejată de gustul și de aplausele unei întregi națiuni care vede în acel fruct al artei, alimentată pe pămîntul patriei sale, resunetul unor emoțiuni și simpatii comune, simbolul unui acord și al unei armonii naționale.

(1) *Taine*, op. cit. 255.

MACEDO-ROMANII IN UNGARIA

Ziarul săptăminal «*Revue d'Orient*» se ocupă în numărul său din urmă de Românii din Macedonia. Articolul prezintă interes, din mai multe puncte de vedere, mai ales că este scris de un Român din Macedonia.

Ziarul introduce articolul cu următoarele reflecțiuni: Gazeta noastră a fost printre cele dintîiu cari au semnalat mișcarea Românilor macedoneni, au expus situația acestor noi rivali ai Grecilor și au apreciat rolul pe care-l poate avea acest element în chestiunile orientale.

Cu ocazia războiului turco-grec, presa europeană fu surprinsă de atitudinea populațiilor creștine, ale căror teritorii fuseseră ocupate de trupele irregulare ale societății *Etnichi Heteria*. Presa aștepta ca aceste populațiuni să se revolte și ele întru Turcilor, dar ea află în curînd, cu mare mirare, că aceste populațiuni se arată apatice și chiar ostile față cu «liberatorii» greci, și că în Tesalia o parte a populațiunii semna petițiuni în favoarea menținerii cuceririi otomane.

În curînd presa înțelese spiritul și însemnătatea Românilor, cari locuiesc valea Aspropotamului și a Salambriei și constituiesc masse compacte în Epir, în Macedonia și în Albania.

De vr'o zece ani, inițiatorii mișcării românești fac o vie propagandă activă întru clerului și a institutorilor grecești și silințele lor au reușit să detașeze pe Cuțo-Vlahi de către *Marea Ideie*. Ei au întemeiat *eforii și școli românești* și au provocat astfel o profundă ostilitate între cele două elemente, odinioară atît de strîns unite.

Această ostilitate, care pînă aci nu se manifestase decît în polemii ziaristice și

în cîteva certuri locale, s'a afirmat cu tărie în cursul ultimului războiu greco-turc; ea a paralizat încercările societății *Etnichi Heteria* și a stîns în germine mișcarea revoluționară ce avea să fie preparată în Macedonia. Dar această ostilitate mai fu și o prețioasă greutate în balanța turcească și contribuî astfel la căderea Grecilor.

Se poate prevedea după acum, că acest element românesc-macedonean, puțin cunoscut încă, va fi chemat la o situație de o anumită importanță în echilibrul forțelor ce se combat în Peninsula Balcanică. Românii s'au afirmat ca un element de care trebuie a se ține socoteală și pe care se poate conta.

Grecii au avut cei dintîiu să simță forța lor și să înțeleagă, că acest element nu se va lăsa a fi suprimat; ei vor trebui să înțeleagă de aci înainte că e mai bine a-și face pe Români prieteni, decît a-i vedea în tabăra dușmană.

Bulgarii și Sirbii carise împedică și ei de Români în drumul aspirațiilor lor, au solicitat adesea-ori alianța acestei națiuni în al cărei sin se găsesc negustori bogăți, instruiți și răspîndiți în întreaga peninsulă.

Aci urmează apoi articolul scris de Românul din Macedonia. Autorul arată că mișcarea macedo-română a fost inițiată la Budapesta de către Macedonenii *Roza, Boiagi* ș. a.

De vr'o cinci-spre-zece ani, zice autorul, *guvernul român* se preocupă și el de soarta conaționalilor săi din Macedonia și jertfește pe fie-care an o sumă destul de însemnată pentru menținerea școalelor române din Turcia. *Dar nu s'ar știșpune dacă aceste parale au fost folosite într'un chip inteligent.*

Ele au fost încredințate unei singure

persoane, d. *Apostol Mărgărit*, care le-a folosit cum a vroit, inspirându-se prea mult de predilecțiunile și caprițiile sale personale și îndepărtînd pe toți cei ce nu voiau să se supună voinții sale autocrate sau cari reclamau un drept de control.

Urma a fost, că s'a făcut o sterilă risipă de forțe și de fonduri disponibile. Cu toate acestea, perseveranța și energia acestei rase viguroase și inteligente au obținut rezultate serioase.

Elenismul, lovit în inimă în urma evenimentelor recente, a încetat de a mai fi un rival primejdios pentru celelalte naționalități ale peninsulei; ea va trebui, în tot cazul, să se resemneze timp îndelungat a privi cum Sirbii și Bulgarii se întind pe teritoriul său (!?) cel vechiu, înființînd și unii și alții școli în comunele pe cari Grecii le considerau ca ale lor. Institutorul și preotul slav vor înainta tot mai mult spre Mează-zi

Elementul românesc este cel chemat a

opune un dig de apărare în potruva valurilor slave. El s'a arătat destul de viguros ca să reziste Fanarului. Dar și stejarul care a resistat furtunei cade în cele din urmă, dacă este mistuit de vr'o boală internă. Așa s'ar putea să slăbească și elementul românesc *dacă va continua a se lăsa paralizat de disintimente interne, dacă își va risipi* și de aci înainte forțele sale în lupta contra propriilor săi fii și în contra celor cari ar avea misiunea de a dirige forțele sale în chip inteligent și util.

Autorul face apoi un călduros apel la toții Români macedoneni cari trăesc în Austria și Ungaria, rugîndu-i să se intereseze de soartă patriei lor originare, sprijinindu-o din resputeri, pentru că azi situația Macedo-Românilor e mai favorabilă de cît ori cînd mai înainte și totul depinde de la spiritul de jertfă și de abnegare al celor ce vor, ca soarta Românilor din Turcia să se schimbe în bine.

BASARABIA

(Articol-specimen din „ENCICLOPEDIA ROMÂNĂ“)

Basarabia, pînă în secl. XV numele Țării Românești întregi; apoi pînă la 1812 partea Sud-Estică a Moldovei, numită și *Bugeac*; acum provincie rusească.

GEOGRAFIA FISICĂ ȘI POLITICĂ

Țara care astăzi se numește Basarabia este așezată între 45° 9' și 48° 38' lat. Nord și 23° 41' și 28° 8' long. est., după meridianul din Paris, sau între 4° 19' ap. și 0° 8' res. long. după merid. Pulkow. Constatarea aceasta este stabilită după harta ultimului plan

trigonometric, lucrat de către statul major rusc. Basarabia posedă ca hotare politice din Nord-Vest imperiul austriac, și anume: Galiția și Bucovina, din Vest România, la Sud Dunărea și Marea Neagră, la Est și la Nord râul Nistru. După conturul său, Bucovina ne înfățișază figura unui corn de abundență, părțile căruia sunt cercuite între malurile râurilor Nistru și Prut, iar gura cornului stă deschisă spre linia Mării Negre, ale cărei valuri scaldă malurile Basarabiei pe o distanță de peste 20 km. Rîurile Nistru și Prut își iau început în munții Carpatini, ale căror ultime înălțimi, transformate în nise dealuri, se sfîrșesc la răsărit între orașul Bălți și satul Cornești din

Basarabia. Acest lanț de dealuri formează linia de despărțire a apelor, ce se scurg în Bucovina de la Nord spre Marea Neagră; de la dealuri spre mare nivelul terenului mereu se scoboară, și la distanță ca de vr'o 40 km. de la orașul principal al Basarabiei, Chișineu, spre Sud începe deja valea Bugecului. Albiile riurilor încep de la înălțimea Bălților și de aci se îndreaptă ba către Nistru, ba către Prut, mereu împrăștiindu-se în lărgime. Spre Bugiac valea între Nistru și Prut devine tot mai largă și cu desăvârșire deschisă spre Sud, din care cauză această parte a Basarabiei e bîntuită de mari curenți de aer, și mai cu seamă de vînturi, ce usucă și slăbesc vegetațiunea. Iarba *stepelor* (stipa capelată, stipa plumosa) acoperă această cîmpie întinsă, dîndu-i o priveliște monotonă și tristă; abia pe ici pe colea se ridică în slava cerului niște motive, rămășițe ale timpurilor preistorice, iar mai la vale cîmpia este tăiată în curmeziș de măiestosul «*Valul lui Traian*». După pozițiunea sa geografică, Basarabia beneficiază de soarele Sudului Europei, posedă un sol roditor, dealurile sale sunt verzi, acoperite cu păduri și dumbrăvi, rîurile ocolesc cîmpiile, iar în văile sale pasc multe turme de oi și cirezii de vite. După lucrările comisiunii topografice a statului major rusesc, Basarabia ocupă un spațiu de 31,360,000 verste pătrate (versta = 500 stînjeni) sau 633,87 mile pătrate. Din punctul de vedere administrativ Basarabia se află în momentul de față despărțită în opt județe sau rușește «*uiezdi*», și anume: de la Nord spre Sud județul *Hotin, Soroca, Iași, Orheu, Chișineu, Bender, Acherman și Ismail*. Fiecare județ la rîndul său este despărțit în ocoale (volosti) și în stani. La locul principal al fle-cărui *stan* locuiește *stanovoi*, un fel de subprefect, pendinte de *ispravnic*, care la rîndul său depinde de *guvernatorul* Basarabiei, stabilit la Chișineu.

POPORAȚIUNEA

«Basarabia e locuită de Moldoveni (cum își zice de obicei poporul român din această parte a Țării Românești), cari compun mai mult de $\frac{3}{4}$ din totalul poporațiunii», scrie Zașciuc în cartea sa «*Statistica Ru-*

siei», publicată de statul major rus la 1862. Apoi mai departe adaugă: «Județele Chișineu, Iași, Soroca sunt exclusiv populate de Moldoveni, în județul Hotin ei sunt amestecați cu Rusin sau Rusnaci, cari par a fi aborigeni aci, în județele Bender și Chișineu Moldovenii s'au amestecat cu fel de fel de neamuri, veniți și așezați aci nu de mult». Iată numărul poporațiunii Basarabiei după statistica oficială rus. pe 1862:

Români 692,000 suflete; *Rusnaci* 120,000; *Ovrei* 78,750; *Bulgari* 48,750; *Germani* 24,160; *Ruși* 20,000; *Țigani* 11,490; *Ruteni* 6000; *Armeni* 2725; *Greci* 2000; *Poloni* 800; *Elvețiani* 538. Ultimul recensămînt al poporațiunii Basarabiei s'a făcut la 1890 și s'a isprăvit la 1891. După acest recensămînt s'a constatat, că poporațiunea totală a Basarabiei este de 1,691,550 suflete. Inșă această poporațiune n'a mai fost despărțită la recensămînt pe neamuri, ci numai pe religiuni. Cu toate acestea, luînd de basă tabelele de recrutație din acești ani, făcute pe neamuri, lesne putem stabili, că după recensămîntul din 1890 pînă 1891 Basarabia se află locuită de 890,000 Români, 400,000 Ruși și Ruteni. 151,000 Ovrei, 100,000 Greci, Bulgari și alte neamuri. Elementul român, în afară de numărul arătat mai sus, după statistica oficială rusă, a mai dat coloniști din sînul său, cari s'au așezat dincolo de Nistru și anume: în guvern. Ecaterinoslaw 26,574 suflete; în guvern. Podolia 42,481 suflete și în guvern. Cherson 114,146 suflete. Așa dar, în ceea ce privește fisionomia etnică a Basarabiei, dînsa posedă actualmente o poporațiune de aproape 1 milion Români; iar dincolo de Nistru, în Podolia, Cherson și Ecaterinoslaw mai există un strat de coloni români de preste 300,000 suflete.

BISERICA ȘI ȘCOALA

După recensămîntul din 1890 — 91 se constată, că în Basarabia locuiește o poporațiune pravoslavnică (biserica răsăritului) de 1.220,439 suflete de alte rituri. În 1870 eparhia pravoslavnică din Basarabia, cu scaunul episcopal din Chișineu, număra în întreaga eparhie 318 biserici de piatră, 522 de lemn, în total 843, afară de aceasta eparhia mai posedă 20 mănăstiri. După re-

censămîntul din 1890 — 91 eparchia din Basarabia posedă actualmente 949 biserici. Toate aceste biserici de la 1871, după stăruința arhiepiscopul rus Pavel, de și zidite de Romîni, au fost transformate în biserici muscălești, și astăzi aproape pretutindeni serviciul divin se oficiază în vechea limbă bisericească slavă. Acest ordin însă la 1890 a fost retras pe alocurea din cauză că populațiunea rurală nu pricepe de loc limba slavă. În momentul de față în toate satele, unde populațiunea e pur română, liturgia se oficiază în două limbi, în limba slavă și cea română, iar evangelia se citește numai în limba rusă. Dacă în biserică limba română n'a fost până acum cu desăvîrșire interzisă, aceasta se datorește exclusiv tenacității populațiunii române, care rămîne credincioasă obiceiului său de a se închina lui Dumnezeu în limba părinților. Ori cum însă, ocîrmuirea rusească tinde a rusifica biserica din Basarabia și din ce în ce reușește, mulțămîta seminarului din Chișineu, care pregătește mereu un număr din ce în ce mai mare de preoți educați rusește și cari abia știu să citească românește. Pîrghia cea mai puternică pentru rusificarea Românilor din Basarabia este școala. În Basarabia nu există absolut *nici o singură școală românească*, și pe cînd guvernul rus permite Ovreilor, Grecilor, Bulgarilor și Germanilor să deschiză școli naționale, Românilor este riguros oprit acest drept. În Basarabia există în momentul de față 87 școli eparchiale pe lângă biserici, 131 școli primar cu o singură clasă, și în aceste 218 școli în 1891 au fost 6672 elevi și 794 eleve. Afară de aceste școli, pendente de *Zemstvo* (consiliu județean), ministerul de instrucție întreține 13 școli secundare, 398 școli rurale (cu două clase) și 258 școli primare urbane (cu două clase). Totalul elevilor cari au frecventat școlile Statului în 1889 a fost: băieți 29.855, fete 9320. Budgetul Statului pentru toate aceste școli cheltuiește în orașe 109.284 ruble hîrtie (rubla = 2 lei 60 bani) și în sate 286.568 ruble hîrtie. Școlile secundare din Basarabia sunt următoarele: două licee la Chișineu, o școală reală cu șase clase la Chișineu, un gimnasiu de fete tot la Chișineu și un seminar, un liceu de băieți la Bolgrad, (transformat în liceu rusesc, du-

pă răpirea Basarabiei de Sud, după tratatul de Berlin), un gimnasiu de fete, un gimnasiu la Acherman, unul la Ismail și unul la Bender pentru fete, în fine un seminar normal la Bairamcea. După o altă statistică pe 1890 — 91 tot a ministerului de instrucție din Petersburg, în Basarabia se află 393 școli de Stat și 108 școli particulare germane, bulgare și grecești, adică în total 501 școli, din care 101 chederi ovreiești. În toate aceste școli au învățat 30.610 băieți și 7766 fete. Aceste cifre ne arată, că Basarabia sub ocîrmuirea rusească este lipsită cu desăvîrșire de instrucțiunea publică și particulară română, iar instrucțiunea rusească acolo nu e la nivel egal cu aceea, pe care guvernul rîs o dă celorlalte provincii din vastul său imperiu. Din contră, numărul liceelor rusești în Basarabia e mult mai mare de cît în celelalte provincii. Scopul acestor licee este rusificarea populațiunii urbane, care se face mai lesne de cît a populațiunii rurale.

PROPRIETATEA FUNCİARĂ

1911

De la 1859 în Basarabia guvernul rusesc n'a mai făcut nici un recensămînt al proprietății funciare, iar după recensămîntul al 10-lea din 1859 s'a stabilit că în Basarabia locuiește pe pămîntul urban 2952 celibatari și 25.834 capi de familie, compunînd în total 61.233 suflete de sex bărbătesc; pe pămîntul domeniilor Statului s'au constatat locuind 210 celibatari 13.313 familisti, în total 32.331 suflete bărbătești; în fine pe pămîntul particular precum și cel al mănăstirilor 8.430 celibatari, 103.285 familisti în total o populațiune de 255.783 bărbați, adică la o altă 349.346 suflete de sex bărbătesc. Această populațiune posedă pămînt 21.300 *deseatine* (deseatina este egală unei făci fără 725 stînjeni pătrați) în orașe, iar țărani agricultori coloniști posedă pe moșiile Statului 761.708 proprietatea vechilor boeri moldoveni și a nobilimei ruse (*dvoreani*) 2.271.360 deseatine; mănăstirile posedă peste 241.970 deseatine. Improprietărirea țărănilor de pe moșiile particulare a mai schimbat de atunci cifra pămîntului țărănesc. Această improprietărare s'a făcut la 1868 și proprietatea

funciară trecută asupra lor atît din pămîntul particular cît și cel domonial și al mănăstirilor compune azi un total de 61.528, deseatine. Legea de împrumut s'a alcătuit pe principiul *maximului*, adică fie-care cap de familie a primit întinderea maximală de pămînt, pe care o poate cultiva o familie cu brațele sale proprii. Tot în acest mod s'au împrumutat și țărani din Polonia ruscă. Scopul solicitărilor deosebite în această privință a guvernului rusesc pentru țărani români și poloni, avea de țintă propagarea simpatiilor pentru Rusia dincolo de hotarele imperiului, printre populațiunea română din Moldova și Bucovina, precum și printre populațiunea polonă din Galiția și Silesia. Și pe cînd țaranul român din Basarabia a căpătat cîte 7½—11 deseatine pămînt de fie-care cap de familie, țaranul rus a primit abea 1¼ deseatine.

AGRICULTURĂ, INDUSTRIE, COMERCIU.

Basarabia produce în cifre medii bucate 3.763.000 cetverti, tutun 100.999 pud, de la 2½ pînă la 3.000.000 vedre vin alb și negru, ceară și miere, pielărie, vite mici și mari pentru consumația cărnii și export, zahăr, spirt, pește sărat, olărie, lînă, cașcaval etc. pentru suma de 23 milioane ruble. Exportul se face prin Odesa, Nousulița, Acherman. În ceea ce privește însă grînele, exportul bucatelor se face prin portul Odesa. Căile de comunicație sunt foarte neîndestulătoare; o singură rețea de cale ferată străbate această țară, ea leagă Unghenii cu Odesa; de la Bender mai merge o linie de cale ferată pînă la Reni, dar mișcarea pe această linie e cît se poate de mică, din cauza lipsei de material mișcător, precum și a relei construcții a liniei, făcute în grabă pe timpul ultimului războiu al Rusiei cu Turcia.

MIȘCAREA CULTURALĂ A ROMÂNILOR.

Mișcarea culturală română e nulă, de cînd Basarabia a fost răpită din sînul Moldovei (1812). În momentul de față în Basarabia există șapte tipografii rusești și nici una românească. De la 1812 nu s'au tipă-

rit de cît cîte-va cărți bisericești în limba română însă cu litere cirile, apoi s'a mai tipărit la 1827 în limba română: «Scurta rusească gramatică», «Abecedarul ruso-românesc» 1831, și pînă la 1870 *Foia Eparhială* din Chișineu se tipărea în două limbi, cea rusească și cea română. De la 1816—31 arhiepiscopul Chișineului și al Hotinului Dumitru *Sulina*, a tipărit în limba română următoarele cărți bisericești: Chatechisminia generală, Psaltirea, Emiletica, Molelnic, Instrucțiunile pentru protopopi, Despre altoirea vărsatului, și mai multe parastasuri. Apoi în limba rusă și franceză s'au tipărit următoarele cărți: B. Sostac, Despre comerțul de pe Marea Neagră în evul mediu 1844; Denghink, Mai multe articole despre grădinărit, tipărite în fascicule; Cunion, La Bessarabie ancienne et moderne, 1840; Tardant, Essai sur l'Histoire naturelle de la Bessarabie, 1841; Gherbanovski a scris și tipărit în limba rusă mai multe poeme: Valea Albă, Hadjibei, Capul lui Biazet etc. Stamatii Ciurea a tipărit în limba rusă un roman: Dama de pic; iar apoi mai tîrziu cele l'alte opere ale sale în limba română; Nacu a tipărit Istoria Basarabiei în 4 volume, o compilație fără nici o valoare, pe care autorul o încheie cu următoarele cuvinte: «Prin unirea cu Rusia Basarabia intră în cercul culturii europene», și apoi mai departe: «sub umbra autocraților protectori, perfecționîndu-se în regiunea cugetării și a spiritului, Basarabia înaintează cu pași repezi pe calea civilizațiunii».

În Basarabia este oprită intrarea cărților românești fără expresa permisiune a comitetului de cenzură; nici un ziar românesc nu se editează dincolo de Prut. La Chișineu există două ziare rusești: Basarabeții și Besarabschie Wiedomosti și o foaie bisericească: Eparhialnie Wiedomosti.

ISTORIA

Sub Mircea Basarab România (Ungro-Vlachia) se compunea din Oltenia, Făgăraș și Omlaș, Ardeal, partea Bulgariei cu cetățile Silistra, Dobrogea, Bolgradul cu Basarabia și gurile Dunării pînă la Marea Neagră. În această epocă în toate docu-

mentele scrise în limba latină, în bulele papale etc. domnitorii Valachiei, între alte titluri, purtau și acela al Basarabilor, cari domneau asupra Cetății Albe. Apoi pe la 1465 Ștefan cel Mare, luînd de la Vlachi totul ce posedau Basarabii dincolo de Prut, alipi Basarabia la Moldova. După moartea lui Alexandru cel Bun, doi fii ai săi, Helie și Ștefan cel Mare, împărțind țara în două: Helie luă regiunea Nistrului de la Hotin la Suceava, iar Ștefan Cetatea Albă, Tigina, Bender și Chilia. La 1711 în ziua de 15 Aprilie D. Cantemir Domnul Moldovei, semnase la Lack un tratat cu Petru cel Mare, prin care acesta din urmă se obliga a restitui Moldovei vechile sale hotare, călcate de Turci. La 1769 Rusia declară războiu imperiului otoman și Galașenii ocupă Hotinul. La 1770 boerii Moldovei și Valachiei ingenuchează țara Ecaterinei II. La 1771 s'a stabilit un guvern provizor și Ecaterina se încerca de a da principatelor de rege pe unul din amanții săi Stanislaw Poniatowski. Pacea de la Cuciuc-Cainargi de la 1774 scapă România din ghiarele Rusiei, Moldova reintră în posesiunea vechilor hotare: Hotin, Bender, Acherman și Chilia. La 1777 Austria lua frumoasa Bucovină, iar la 1791 Rusia cucerise stepele Ociacovi adică întregul litoral dintre râul Bug și Nistru, această cucerire apropia poporul muscal de hotarele Moldovei.

La 1812, după un războiu cu Turcia, mulțumită trădării prințului Moruzzi, sultanul ceda Rusiei întreaga parte a Moldovei dintre Nistru și Prut; această parte a Moldovei de atunci fu botezată cu nume de «*Basarabia*» și acest nume s'a păstrat pînă azi, de și județele Hotin, Soroca, Orheu și Bălțile nici odată n'au fost considerate ca țara Basarabilor. Partea de Nord a Basarabiei, ca parte integrantă a vechei Moldove, pururea a fost îngrijită de domnii săi pămînteni. În actuala Basarabie mai există încă următoarele mănăstiri și biserici zidite de acești domni: *Chișno-Varzar*, de lângă capitala Basarabiei Chișineu pe care Rușii o numesc Chișneoff; această mănăstire a fost zidită de Alexandru cel Bun în secolul al XV-lea; biserica greacă de la Acherman (Cetatea Albă) a fost zidită de Ștefan cel Mare la 1482; biserica Adormirei din orașul Bender exista deja

la 1482, cînd Ștefan cel Mare visitase acest oraș; mănăstirea *Chipriani* a fost zidită de Petru Rareș la 1545; biserica cu hramul Sf. Dumitru din orașul Orheu a fost zidită în secolul al XVII-lea de Vasile Lupu; biserica din Căușani datează tot de atunci; mănăstirea *Hincul*, închinată Sf. Paraschiva, din județul Orheu, a fost zidită de către Hincul pe la 1678; despre mănăstirea *Șaba* se pomenește deja pe la 1698; mănăstirea *Lomacă* din județul Bălți a fost zidită la 1729; mănăstirea *Hîrbovăț* din județul Orheu a fost zidită la 1730, iar icoana Maicii Precistii, făcătoarea de minuni care se află la acea mănăstire, a fost adusă acolo la 1790. Schitul *Hirjan* datează de 1740—1759; schitul *Țigănești* din județul Orheu, zidit de boerul Lupu Dencu 1741; schitul *Socora*, de lângă Nistru, zidit de boerul Ruset 1752; schitul *Grădiștea* 1756; schitul *Rezina* din județul Orheu; 1770; schitul *Caratură*, din județul Orheu, 1771; schitul *Rudi-Troița*, județul Hotin, pe Nistru zidit de Dociul 1772; schitul *Călărăși*, asemenea schitul *Cleinovăț* și *Zcabezu* 1773; schitul *Curcovă* 1773; schitul *Saharneni* 1777; schitul *Tabora*, din județul Orheu, zidit de Dariu Carp 1779; mănăstirea *Dobrugea* din județul Orheu 1785; mănăstirea *Sorucean*, județul Orheu 1785. Celelalte mănăstiri și schituri, cari există în Basarabia datează de la 1790—1804.

Dintre celelalte monumente istorice existente în Basarabia vom înregistra aci *Valul lui Traian*, a cărui origine se explică în mai multe moduri; la 1890, lângă Acherman, s'au găsit de către arheologii ruși un pedestal de piatră calcară cu următoarea inscripțiune: «Tempori bono, pro salute dominorum nostrorum Lucii Septimii Severi Pertinacis et Marcii Aurelii Antonini Augustorum et Lucii Septimii (Getae Caesaris)». La 1886 la niște săpături făcute pe locurile, unde altă dată era zidită fortăreața Cetății Albe, s'a descoperit o piatră mare sculptată. Desenul reprezintă stema Moldovei (cap de bou), iar sub desen se află săpată următoarea inscripțiune în limba paleoslavă: «In anul întrupării Domnului nostru 1438 a fost înălțată această poartă în zilele cuviosului Voievod Ștefan și a lui jupîn Luțian Herman».

La 1855—56 după resboiul din Crimeea

pe baza tratatului de la Paris, Rusia a înapoiat României o mică porțiune din domeniile sale de dincolo de Prut, și anume partea de Sud a Basarabiei, în întindere de 10.288 km², cu o populație de 127.451 suflete; iar la 1878, după tratatul din Berlin, Rusia din nou a pus mâna pe această parte a Basarabiei.

BIBLIOGRAFIA DESPRE BASARABIA

«Perioada întunecoasă din istoria română.» de N. Lascoff, 1886; «Istoria bisericii române» de E. Golubinsky, Moscova 1871; «Domniile române a Valachiei și Moldovei» de G. Palanzoff, Sf. Petersburg 1859; «Viața lui Grigorie Tașblac» de P. A. Sîrcu, Sf. Petersburg, 1884; «Mitropolitul Petru Movilă» de S. Golubeff, 1882. «Viața și scrierile stărilor Paisie» Moscova 1847; «Veniamin Costachi mitropolitul Moldovei» de V. Erbiceanu, 1890; manuscris în bibliotecă din Chiev; «Dumitru arhiepiscopul Chișineului» de A. Silin, 1867; «Exarhatul Moldo-Vlachiei 1809-12» de

M. Ganișky, Chișineu 1884; «Istoria Basarabiei» de Al. Naccu, 4 volume, Odesa 1873; «Basarabia, descrierea istorică» de P. Batiușcov, Sf. Petersburg 1892; «O carte tipărită din ordinul M. Sale Impăratului Rusiei» (răspunsul lui Batiușcov) de Zamfir C. Arbure; «Cuvinte de bătrâni» 2 tom.; «Etymologicum magnum Romaniae»; Ioan Vodă cel Cumplit; «Archiva istorică a României», 4 vol. 1865 și «Istoria critică a Românilor» tom. I. de B. P. Hașdeu; «Insemnări istorice și literare, adunate din bibliotecă galițiană» de I. Bianu; «Revizita archeologică» de Gr. Tocilescu; «Genealogia popoarelor balcanice» de B. P. Hașdeu; «Descrierea Moldovei» de Cantemir; «Cronicile României» de Mihail Kogălniceanu; «Așezământul coloniilor bulgare» Iași 1858 etc. Afară de aceste izvoare arătate mai sus suntem datori a mai înregistra aci faptul, că biblioteca publică a orașului Chișineu posedă peste 3.017 opere, cari compun în total 4.823 volume, cărți rusești referitoare la Basarabia.

NAȚIONALITATEA OVREILOR

Observații asupra broșurii: „Die Juden, eine Nation, von Jakob Kommer. Czernovitz 1894.“

(Fine)

Să faci vacanță în păstoria comunei israelite din Cernăuți prin moartea rabinului Dr. E. Ighel. Se publică concurs pentru ocuparea acestui loc atât de însemnat. Se anunțaseră la vr'o patruzeci de concurenți din toate părțile, nu numai din Austro-Ungaria, dar și din Germania și de pe aiurea, se admiseră însă numai vr'o șapte pentru ținerea predicilor de probă.

Luând cunoștință despre aceasta, m'am hotărât să asist și eu la ele. Mi-am zis: Aceste predici trebuie numai de cît

să fie niște discursuri-programe; în ele trebuie fie-care să arate în cît și cum concepe și pricepe el atât idealurile poporului cît și misiunea păstorului! Și nu m'am înșelat, așa a și fost. Am avut o deosebită plăcere și mulțumire sufletească ascultând niște bărbați plini de erudițiune, cu cunoștințe temeinice asupra istoriei și sorții neamului lor, cu idealuri naționale sublime și însuflețiți de ele, și înzestrați cu o vervă oratorică aleasă și înflăcărată. În ochii lor, poporul israelit este cel mai capabil, mai distins, mai

ales dintre toate cele lalte popoare, cu o istorie de o însemnătate universală, cu o soartă plină de peripeții produse nu atita din scăderile proprii, cit mai virtos din luptele susținute pentru existență și din prea puternicia altor popoare și împărății, dar că misiunea lui nu ar fi încă finită; că în timpul de față împrejurările internaționale sunt favorabile pentru ei; și că îi așteaptă un viitor strălucit, chiar și pe terenul politic, nu numai pe cel social!

Am admirat cu sinceritate viguroșia intelectuală și sublimitatea concepțiilor acestor bărbați cu deplină conștiință de misiunea lor, și cu decisiune statornică întru urmărirea ei.

Am fost întrebat de unii bărbați din consiliul cultural al comunei israelite, că ce socotință am eu despre candidați, despre discursurile și vrednicia lor. N'am putut ca să nu-mi exprim toată lauda asupra lor, și să felicit pe membrii consiliului cultural și pe comunele israelite, care au niște păstori atit de bine preparați și atit de interesați de soarta și de viitorul turmei lor. Și aceasta am făcut-o cu inima curată nefățarnică; și dacă resimțeam în mine alte senzațiuni, apoi acestea nu se referau decit la părerea de rău că nu avem și noi pretutindenea ca păstori sufletești niște bărbați tot așa de bine preparați, tot așa de temeinici în cunoștințele lor, tot așa de sublimi în concepțiunea misiunii lor, tot așa de însuflețiți la îndeplinirea ei, și tot așa de gata a-și expune trupul și sufletul la munca zilnică și neconținută pentru conducerea celor încredințați păstoriei lor!

Dupa exprimarea părerii mele, unul din consilieri, măgulit poate de laudele distribuite, mi-a declarat cu o sinceritate surprinzătoare, că comunele israelite din Austro-Ungaria, din Germania răsăriteană,

din Rusia de Miazăzi, din România și din Bulgaria au pretutindenea păstori așa de temeinic preparați, cu aceleași idealuri, cu aceiași însuflețire de misiune, după cum se poate cunoaște și din puținii candidați admiși la concurs, și cari sunt veniți din țările numite mai sus.

La întrebarea mea, că de ce se trag atîția încoace, mi s'a răspuns, că aicea în Cernăuți este o comună mai numeroasă, mai cultă, mai conștientă de chemarea sa, și că aicea se poate lucra cu mai mult succes decit pe aiurea pentru păsurile și idealurile lor!

Aceste observări au tot produs și întărit în mine convingerea, că Israelitiții sunt de părere că acum a sosit timpul ca să nu se înestuleze numai cu o egală îndreptățire confesională, ci să pretindă, cu oare-care speranță de succes încă, și o egală îndreptățire națională printre națiunile conlocuitoare.

Spre a-și pregăti bărbați cari să susțină cu tărie pe toate terenurile sociale și în viața publică egala îndreptățire națională, s'au format în timpul din urmă nu numai printre Jidanii mai culți din țară, dar și printre studenții universitari societăți curat naționale israelite, precum este și societatea academică «Hasmoniea.» Membrii ei, ramura studenților universitari, stau în strinsă legătură și bună înțelegere cu bărbații dirigenți ai neamului lor, și se conduc cu rigoare de sfaturile lor bine chibzuite circumspecte. Acești tineri, conștienți și pătrunși de datorințele ce li le impun statutele societății lor lucrează neîncetat la împlinirea lor, și pregătesc ast-fel terenul pentru realizarea aspirațiunilor lor naționale.

În 18 Noembre 1893 societatea israelită de lectură din Cernăuți, cu numele «Zukunft» (viitorul) a întrunit pe membrii săi și pe alți oaspeți într'o sală mare din edificiul școalei israelite de acolo, la care,

hasmonianul student universitar Iacob Komer a ținut un discurs asupra tezei: «Jidanii o națiune», punându-se astfel în mod clar și precis pentru întâia dată pe tapet și o cestiune națională israelită sau jidovească.

De acum înainte cestiunea naționalităților nu numai din imperiul Austro-Ungariei, dar și din lumea întreagă este înavuțită cu una mai mult!

La această întrunire am asistat și eu. Sala era ticsită de plină. Discursul a fost admirabil atât ca concepțiune cât și ca formă. Răsufă din el pretutindena ideii și dicțiuni mai pe sus de cunoștințele unui tânăr, chiar universitar, dacă nu le punem pe socoteala unui talent rar și distins. «Acest discurs, intitulat «Jidanii o națiune», zice un raportor în ziarul Bukovinaer Post No. 4 din 1893 pag. 3 col. I desfășură în mod luminos și atrăgător dovada că jidanii sunt o națiune, și încheie cu un apel însuflețit de a se interesa neconținut de trecut și de istorie, și de a nu se rușina de origina sa, de poporul său.

Discursul a făcut asupra ascultătorilor, într'adevăr o impresiune penetrantă și adincă dar unele locuri din el, acelea cari marcau și accentuau mai deadreptul scopurile actuale și și viitoare ale Jidanilor ca națiune, și care părea a-i provoca să se pună cu cele l'alte națiuni în luptă fățișe pentru realizarea lor, seamănă a nu fi plăcut și găsit aprobarea tuturor, căci câțiva din auditori au părăsit sala înainte de încheiere, iar la urmă Rabinul Iosif Rosenfeld a aflat cu cale că, după ce a distribuit conferențiarului laude meritate pentru concepțiunea discursului său, să tocească cite-va din virfurile cele prea înțepătoare din el.

Eu încă am felicitat pe conferențiar, dar mi-am zis tot d'odată, ce bine ar fi dacă acest discurs s'ar publica în întregul

său, sau ca cu toții, Jidani și nejidani, să cunoască tendințele desfășurate și urmărite prin el, ca apoi lupta să fie mai pe față și mai sinceră, și înțelegerea mai ușoară și mai durabilă. Am invitat dar în scris pe tânărul conferențiar la mine. El n'a venit îndată, ci abea după cite-va zile; s'a scuzat însă de întârziere prin neprimirea îndată a scrisorii și diverse ocupări. A fost surprins cînd i-am împărtășit scopul invitării sale la mine, adică dorința de a vedea publicat discursul. M'a întrebat că ce interes deosebit ași avea eu la publicarea acestui discurs? I-am răspuns că teza este nouă și de interes general; că desfășurarea ei este măiastră; că așa dară discursul este o lucrare meritoasă literară și istorică; că pune o cestiune nouă la ordinea zilei și că ar fi păcat să nu fie adusă la cunoștința publicului mare.

Ne îndestulîndu-se tânărul numai cu aceste argumente, a urmat mai departe între noi convorbirea asupra lămuririi interesării mele la publicarea discursului. I-am mai adaus dară, că și eu sunt naționalist cu trup și cu suflet; că am publicat și eu cite-va discursuri în privința aceasta; că nu pot prin urmare să rămîn nepăsător la ori-ce manifestare de viață națională, ori unde s'ar arăta ea, cu atât mai mult cînd ea se manifestă aicea în țară, și că eu, ca naționalist, nu pot fi dușman al vre-unei manifestări de viață națională.

Mai liniștindu-se tânărul că nu îi se pun curse, îmi spuse că și-ar publica discursul, dar că nu are mijloace pentru tipărirea lui. I-am pus în vedere că n'ar costa mult, de oare-ce discursul, după cum a fost rostit, n'ar ocupa în tipar decît cam două coale, ceva mai mult sau mai puțin, și că așa dară speșele tiparului, la o edițiune de trei sute de exemplare, n'ar putea fi mai mari decît

patruzeci pînă la șaizeci de florini v. a., și că acești bani, dacă nu toți, apoi în partea cea mai mare s'ar scoate din vânzarea broșurei, care va fi de bună seamă cumpărată cu grăbire, de oare ce se ocupă cu ceva nou.

Tinărul însă îmi declară că nici atîta n'ar fi în stare să sacrifice. Atunci i-am răspuns că cu plăcere iau eu asupra mea față cu tipograful garanția plății tiparului. S'a învoit cu aceasta și mi a promis că și va da manuscriptul la tipar.

După cite-va zile am fost cu el la tipografie; am pus la cale cu tipograful tipărirea discursului. Tipograful se obligase ca pînă în 10—15 Decembre 1893 să fie discursul tipărit gata. Am mers timpul hotărit la tipografie; tipograful însă mi-a spus că încă nu i s-a pus la dispoziție manuscriptul. Tot aceasta mi-a declarat de cite ori m'am mai interesat de tipărire. Trecînd luni și nepresintînd tinărul manuscriptul, am lăsat și eu lucrul baltă.

Spre finea lui Maiu 1894 mă trezesc într'o zi cu tinărul I. Kommer la mine, avînd în mînă discursul său deja tipărit în prima corectură. Mi-a spus că ar fi fost absent în România cit-va timp ca instructor la familia israelită, Iuster, și că acum vine să-mi arate prima corectură, să mă consulte asupra mărimii edițiunii și să mă roage ca să-i scriu o precuvîntare la această broșură.

Am declinat precuvîntarea discursului, făcînd pe tinăr a înțelege, cît de greu mi-ar cădea un lucru ca acesta și că poate ar fi mai consult dacă l'ar precuvînta alt cine-va, bună oară conaționalul domniei sale, profesorul auniversitar Dr. Isidor Hilberg.

Mi-a întîmpinat că acest bărbat va precuvînta alte scrieri ce are de cuget să

mai publice în direcțiunea aceasta, dar aceasta să o precuvîntez eu.

Am declinat din nou.

Atunci m'a rugat ca să-i permit ca măcar să-mi dedice mie discursul, ca să se poată presenta sub egida unui bărbat mai cunoscut și cu o pozițiune mai înaltă.

Am primit aceasta fără nici o opunere; eram prea mulțumit că se publică o scriere, la a căriia răspîndire țineam atît de mult, fiind că ea constata în mod nedubios aceea ce eu mai înainte numai presupuneam.

În modul acesta am ajuns eu că prima scriere, după cunoștința mea, care pune în evidența tuturor pretențiunea Jidanilor la o egală îndreptățire națională față cu toate națiunile din lume, îmi este dedicată mie. Mărturisesc însă că mi se pare ca cum discursul tipărit nu ar fi întru toate deplin identic în dicțiune și în esensiune cu cel roștit.

Ca naționalist ce sunt simțesc trebuința de a mai declara încă odată, că această pretențiune a Jidanilor, de vor stărui să o urmărească în toate consecințele ei, o găsesc, ca și pe a mea, deplin îndreptățită (? N. R.) *La manifestarea unei colectivități de oameni ca națiune se cere însă după socotința mea, în mod neevitabil și absolut, nu numai origine, istorie și confesiune comună. dar încă și grai și teritor comun. Aceste două lucruri din urmă însă nu le au Jidanii cum, cînd și prin care mijloace să și le procure, precum depinde iarăși la na- de ționile conlocuitoare și circumvecine ca să conceadă națiunii jidovești teritorii ajungătoare pentru manifestarea și desvol tarea vieții lo naționale neîmpiedicați și nestinghierii de alții.*

Dr. I. Sbiera.

Nota redacțiunii. Am publicat acest articol al academicianului nostru, rezervîndu-ne a ne ocupa de el într'un număr viitor.

CRONICA GENERALA

O VORBĂ CUMINTE

Cu ocazia aniversării nașterii Impăratului Francisc Iosif, *Baronul de Beck*, șeful statului major austro-ungar, a ținut la un banchet militar, o cuvîntare în care se găsește și următoarea semnificativă idee: Milioane de supuși credincioși și patriotici adresează astăzi urări de fericire spre Cer; cu toții ne asociăm la aceste urări. *Fac însă și o altă urare: ca în acest ultim an, înaintea jubileului de 50 de ani de domnie a Impăratului, popoarele imperiului să facă pace între sine, ca să poată trăi în armonie și mulțumire, și ca astfel și M. S. să se poată bucura, după o domnie atît de obositoare, de cîți-va ani de liniște și de fericire.»*

Dorința aceasta a marelui strategian austriac e legitimă și va fi de sigur împărtășită de toți oamenii serioși. Din nefericire, această dorință nu prea pare a ieși din domeniul unui *pium desiderium*, pe cît timp se va menține actualul sistem dualist în imperiul Habsburgic.

ROMÂNII LA BRUXELA

Tinerimea română universitară de la Bruxela și deputații români cari au luat parte la a VIII-a conferință interparlamentară de pace au distribuit acolo o broșură, în franțuzește, care era un protest al Românilor în contra situațiunii ce li s'a creat lor în Transilvania de către stăpînirea maghiară. (Vezi *Protestul* în numărul de față.)

Iată cum au întîmpinat foile maghiare acest nou act al rezistenței Românilor.

Ziarul Magyarország d. p. zice între altele :

«Liga valahă — așa începe articolul — earăși a dat semn de viață. Cu prilejul conferenței interparlamentare, care s'a ținut în Bruxella, studenții români de acolo, ascunși sub vîlul anonimității, au edat o broșură întitulată «*Protest*», în care earăși es la iveală cu recriminațiunile *cunoscute pînă la plictiseală* și se plîng grozav de apăsarea, de care maghiarimea împărtășește valahimea».

«După acest fiasco (!) Românii au crezut, că în Bruxela mai cu succes vor putea deștepta interesul Europei pentru plîngerile lor și cu toate mijloacele posibile au lucrat, ca în *ordinea de zi a congresului să se pună și dezbaterea cauzei «naționalităților oprimate».*

Acea parte a presei franceze și belgiane, care prin neorientarea sa ușor e sedusă (!) de o astfel de propagandă, de luni de zile a scris articoli despre această cauză, dar iarăși fără succes. Grupul belgian, care a pregătit conferința, a declarat hotărît, că conferința interparlamentară nu are chemarea de a se ocupa cu afacerile interne ale Statelor europene și astfel năsuințele grupului românesc de nou au suferit naufragiu (!) Această derută va fi putut amărî pe acei tineri studenți universitari, anonimi, ca se iee asupra lor rolul de provocatori nechemăți (?? R. «Trib».) și să facă iarăși larmă despre grozava opresiune a Valachilor din Ungaria.

«De fapt lucrul stă astfel, că de la grațiarea celor condamnați în procesul «*Memorandului*» *cestiunea valachă* pausează aproape de tot. Valachii din Ungaria sînt contrariați între sine înșiși, nici o fracțiune nu se încrede în cealaltă și fiecare crede despre cealaltă, că e cumpărată. *Guvernul maghiar este orientat despre fiecare pas al Valachilor și știe, că acei*

agitatori valahi, cari încă tot ar mai voi să pescuiască în turbure, acum nu fac nimic, pentru că în România n'au sprijin și ei de la schimbarea împrejurărilor politice de acolo așteaptă totul.

«Această cauză, așa se vede, a adormit pe ani de zile (!) Până ce în România nu ajunge la putere alt partid politic, pînă atunci și agitatorii valachi din Ungaria sunt condamnați la inactivitate. Dar' tocmai de aceea bine știu cei din palatul prim ministrului că chestiunea valahă nu și-a pierdut importanța, și că la momentul potrivit; trebuie aplicate măsuri, cari ar pune capăt svîrcolirei valache odată pentru tot-deauna.»

Am înțeles ! Ar trebui aplicate «măsuri» cari să pună capăt chestiunii «*odată pentru tot-dauna*» Adică ce măsuri? Teapa și spînzurătoarea? Pentru că, slavă Domnului, toată acțiunea politică a juraților de la Cluj n'a făcut pînă acuma de cît să întărească spiritele românești.

Dar fie Maghiarii siguri, că mai curînd se va pune capăt fanfaronadelor și infamiilor lor, de cît luptelor de legitimă apărare ale Românilor.

Sub titlul *Valahii apăsați*, d. *Francisc Kossuth*, fiul-caricatură al marelui revoluționar maghiar, comite în ziarul *Egyetértés* următorul articol, ale cărui sofisme nu au nici o nevoie de a fi combătute, pentru că se combate prin ele însăși:

Liga valachă vrea să facă lumea cultă a crede, că în Ungaria Valachii sunt oprimați.

Din prilejul conferinței interparlamentare din Bruxelles a apărut o broșură, care e plină de acuze.

Irredentiștii valachi s'au încercat să și aducă înaintea conferinței cauza, al cărei fond zadarnic l-am căuta în Ungaria; dar au suferit eșec; deci au încredințat răbdătoarei hîrtii să anunțe, că ei sunt oprimați în patria lor maghiară.

Intr'adevăr e de mirare, că dintre toate națiunile tocmai pe Ungur îl acuză mințile înferbîntate ale cetățenilor de buze streine (!), că oprimă naționalitățile, pe cari un milleniu întreg nu numai le-a lăsat în pace, ci și pe

seama lor a eluptat și a asigurat libertatea comună, chiar atunci și chiar așa, ca pe seama sa însăși.

În Austria constituționalismul a fost tîrît în pericol numai prin aceea, că și Cehii să și poată folosi în unele cazuri limba lor.

Noi Ungurii, de și Croații (ca să amintim numai un exemplu) s'au luptat cu armele în mîni contra noastră în 1848—49, totuși am cîștigat și pe seama lor libertatea și constituționalismul, îndată ce am reușit să storcem aceste comori de la absolutismul monarhic.

Limba lor și-o pot liber folosi, ba răbdăm, că limba noastră să o persecute în Croația.

În veacurile evului mediu, cînd în Europa întregă a domnit dreptul pumnului, și cînd întreaga lume ar fi aflat natural, ca și Ungurul să exercieze dreptul pumnului, el (Ungurul) a lăsat în pace naționalitățile de buze străine, atît de mult, că peste un milleniu și-au putut păstra limba, caracterele de naționalitate ca și cum n'ar fi locuit în Ungaria.

Nici nu ne putem închipui aici în Ungaria, în ce stă oprimarea Valachilor.

Istoria dovedește, că acei Valachi, cari au locuit pe acest pămînt în vremea cuceririi țării, nu mai sunt de aceeași trupină cu cei între cari decurge acum agitația. (?)

Da și dacă istoria ar minți, și atunci ar fi un drept de mult prescris acela, pe care cu un milleniu nainte l-a decis cucerirea.

Dacă titlul de drept s'ar reîntoarce la un milleniu, curios chip ar avea Europa.

Dar ori cum să fie aceasta, partidul nostru vrea libertate și egală îndreptățire între toți locuitorii țării.

Însă nici-odată n'ar permite a se atinge de caracterul maghiar al statului maghiar!

Cu toate acestea nimenea nu poate acuză pe Ungur cu plan de oprimare. Dar nu pretinde și nu și ține New-Yorkul caracterul american englez, de și după Berlin e cel mai mare și mai populat oraș nemțesc din lume? Le trece prin minte Nemților din New-York să se plîngă, că ei sunt oprimiți în Statele Unite? (Se potrivește ca nuca în perete! N. R.

Allgemeine Zeitung din Mînchen publică sub titlul «*Chestiunea Românilor în Bruxelles*» următorul articol datat din București.

«Cu toate persecuțiunile judecătorești Românilor sunt neclintîți în continuarea luptei lor pentru existența națională contra tendinței de

maghiarizare devenite dogmă politică în Ungaria. Ei se folosesc de ori-ce prilej, pentru de a clarifica opinia publică a Europei despre starea lucrului, și în deosebi conferințele interparlamentare de pace, cari se întrunesc în fie care an, sunt locul, unde nu întârzie nici cînd a-și ridica vocea. Această s'a întîmplat și de astă-dată în Bruxella; lucrul s'a petrecut astfel:

După ce conferința delegaților tuturor cercurilor electorale române, convocată din prilejul ultimelor alegeri parlamentare din Ungaria, precum și adunările alegătorilor, unde aveau să se aleagă delegații acestei conferințe, au fost la mandatul guvernului oprite prin autoritățile locale — împiedicînd astfel pe Români în exercitarea unui drept constituțional, comitetul național din Sibiu hotărî să compună un protest, să lase să-l subscrie toți aderenții partidului național, și tipărindu-l tradus în limba franceză, germană, italiană, engleză și rusească, să-i asigure o răspîndire cît de mare. Comitetul compuse protestul și trimise copii litografate la conducătorii loiali în Transilvania, Banat și Maramureș, adică în toate părțile Ungariei locuite de Români, pentru strîngerea de subscrieri.

Mii de subscrieri erau deja adunate, cînd pe neașteptate apărură cuprinsul protestului în foile ungurești pe lingă amenințarea, că dacă se va îndeplini sau va fi publicat în «Tribuna» organul comitetului național român, toți subscriitorii lui vor fi urmăriți judecătorește sub acuză trădării de patrie. Protestul a ajuns astfel la cunoștința guvernului unguresc și a presei maghiare, căci cu ocaziunea unei perchisiții domiciliare, săvîrșite la un avocat român s'au aflat și confiscat un exemplar, care circula în scopul strîngerii de subscrieri.

Între astfel de manifestațiuni părăsi comitetul național ideea plănuită manifestațiuni de protest și lucrul se părea pînă într'atîta aplănat, că convocătorii adunărilor electorale s'au mulțumit cu un recurs făcut la comiții supreme, și la minister, în contra pedepselor dictate de instanța primă.

Intr'aceea societatea tinerimii române, care studiază în Bruxela, își lua din întrunirea congresului interparlamentar de pace îndemn de a traduce protestul părăsit de comitetul național în limba franceză, de a-l tipări prevăzută cu note explicative și de a-l răspîndi apoi în mai multe mii de exemplare între

membrii conferinței, redacțiunile ziarelor și politicienii însemnați din țară și străinătate. Tot atunci sosi la Bruxella și știrea telegrafică, că recursurile amintite au fost respinse din partea guvernului și că pedepsele în bani și temniță, dictate în contra mai multor conducători de ai Românilor, au fost întărite definitiv.

Prin aceasta a fost adusă chestiunea Românilor din Ungaria iarăș pe tapet și ea formează în presa de zi belgiană, maghiară și română obiect de discuțiune, care se înțelege, conform punctului de vedere politic e foarte diferită. Foile române anunță, că cei doi membrii maghiari ai conferinței de pace, Pázmándy și Asboth, amîndoi de origină nemaghiară, s'au silit în deșert să slăbească în *Indépendance belge* și în *Réforme* efectele protestului publicat; ele citează cuvintele unui membru belgian al conferinței: *în Ungaria merg lucrurile ca în Armenia, ca în Creta* și cele zise de deputatul francez Saisy, «noi suntem descendenți ai Romanilor, Români ai drept să se privească de atari și să rămână pentru toate veacurile Români».

Cu totul alminteri este ecoul, care răsună din foile maghiare. Acestea aduc articoli vehemenți contra «trădătorilor de patrie», cari merg în străinătate pentru a înegri poporul maghiar și instituțiunile maghiare. Kossuth numește membri comitetului național din Sibiu obraznici, mincinoși trădători etc. și cere ca să nu fie trași la răspundere traducătorii și răspînditorii protestului, ci autorii, membrii comitetului național.

Cît de mult diferă limbajul acesta, cu care se îndeletnicesc și foile guvernamentale, de cel al «Drapelului», citat de mine într'o corespondență anterioară, unde s'a dat impuls și s'a documentat ideea, ca Maghiarii să cerce odată cu buna cu Români, și să le conceadă egalitatea civilă și politică, ca să se convingă, ca în lupta comună contra slavismului, ce amenință ambele popoare, nu ar afla soți mai credincioși ca Români. «Epoca» conservativă, care în spiritul partidului ei pune tot-d'una cel mai mare preț pe relațiunile amicale dintre România și Austro-Ungaria, întrebă de astă-dată ironic, că oare nu plănuește cum-va guvernul unguresc pentru anul viitor, cînd se va serba jubileul de 50 de ani a împăratului Francisc Iosif un nou monstru proces politic».

IMPĂRATUL GERMAN ÎN UNGARIA

Impăratul Wilhelm II al Germaniei vine în Septemvrie în Ungaria ca oaspe al «Regelui» Francisc-Iosif. El va asista la manevrele de la Totis etc., și va merge apoi la Budapesta.

În total el va sta 6 — 7 zile pe teritoriul Ungariei.

Așa ne spun ziarele ungurești și ele sunt vesele și mîndre.

Oamenii cari au studiat dezvoltarea politică a Austriei de la 1866 încoace știu, că Maghiarii au ajuns la pozițiunea politică pe care o au și sunt menținuți în ea în mare parte de — *Germania*.

Dacă Germania ar lipsi azi pe Maghiari de sprijinul ei, ei în curînd s'ar duce la fund.

Dar Germaniei îi vine la socoteală să sprijinească pe Maghiari, pentru că ochii ei se învîrtesc adese-ori spre provinciile austriace locuite de Germani. Ungurii știu prețui sprijinul Germaniei și de aceea se prepară de luni de zile pentru primirea Impăratului. Și cum ei sunt mari meșteri în aranjarea de asemenea «recepțiuni naționale», ei fac tot ce le stă prin putință ca primirea și petrecerea Impăratului Wilhelm în Ungaria să întărească în el simpatiile sale pentru ei.

Un exemplu. Mai deunăzi consiliul comunal al Budapestei desbătea planurile festivităților, a decorațiunilor orașului etc. în vederea sosirii acestui rar oaspe. Un membru însă ținea să vorbească *contra* cheltuelilor de primire, de necaz că Impăratul german nu veni anul trecut să viziteze expoziția milenară! Consilieri ceilalți știau de intenția colegului lor și îndată ce acesta ceru cuvîntul, ei începură un tărăboi infernal strigînd: *Nare cuvîntul, Nu-l lăsăm să vorbească, Trăiască Impăratul Wilhelm!* Și patriotul șo-

vinist n'avu încotro, trebui să-și țină discursul în buzunar.

Imediat biroul maghiar de presă depeșează acest «*eveniment*» ziarelor vieneze și *Neue freie Presse*, amoreza ovreiască a Maghiarismului, publică această depeșă la loc de frunte între știrile telagrafice, cu litere mari și spunînd că întreg consiliul comunal făcu cu această ocazie o spontaneie manifestațiune de simpatie la adresa Impăratului german.

Așa fac Maghiarii curte Monarhilor de al căror ajutor au nevoie!

«CULTURA ROMÂNILOR»

Sub acest titlu ziarul *Budapesti Hirlep* publică două lungi articole căutînd să arate inferioritatea culturii românești din Transilvania față cu cea maghiară.

Teza aceasta face și ea parte din evanghelia maghiarizării: Românilor trebuie să le spui mereu că față de noi Maghiarii ei sunt incuți; cu chipul acesta lor le vine apă la gură și o să se prăpădească de dorul de a se împărtăși de cultura maghiară. Cam așa raționează Ungurii. Argumentul e naiv, pentru că ori cît de setoși ar fi Românii de cultură nici-odată în viitor, precum nici-odată în trecut, ei nu se vor adresa la Maghiari să-și sporească cultura. Și cultura își are izvoarele ei în lume, și un popor deștept și mîndru preferă a se adăpa la izvoare, iar nu în băltoace. Atît pentru tendințele articolului.

Datele pe cari le invoacă autorul sunt de domeniul fantaziei și a *infamiei*. D. p. vorbind despre societatea academică literară, *Petru Maior*, a tinerimei universitare române de la Budapesta, autorul insimă cu multă perfidie că această societate a deviat de la menirea ei literară

și acum ar fi făcînd *politică naționalistă*. Scopul acestei insinuațiuni e vădit : o *denunțare polițienească ordinară spre a face pe guvern să disolve numita societate*. Dar să vedeți minciuni : Universitatea din București nu ar fi avînd de cît v'ro 600 de studenți ! Cînd numărul lor de mult a trecut de 1000 !

Studenții români au o societate literară la Universitatea din Viena sub numele *Junimea*. Vorbă să fie ! *Junimea* e la *Cernăuți*. La Viena e *România Jună*.

Tot așa știe autorul să povestească că în *Transilvania* ar fi apărînd o foaie periodică sub titlul *Revista critică literară*, cînd aceasta de fapt apare la — *Iași*.

Greșeli de acestea sunt cu ghiotura.

O PĂRERE ÎMPĂRĂTEASCĂ

Ziarele cehe comentează mult următoarea știre pe care o adăose mai deunăzi «*Narodni Listy*» : O personalitate sus pusă, care ocupă dignitatea de consilier intim (al împăratului), a fost primită zilele trecute în audiență la Palat. Împăratul își manifestă cu acest prilej părerea sa despre obligațiunea funcționarilor germani din Boemia de a învăța și limba cehă și zise : ofițerul trebuie să învețe într'un timp hotărît limba regimentului său, d. p. *limba românească*. Tot așa se poate cere și funcționarului german din Boemia ca el, în propriul său interes, să știe și limba cehă.»

UNGURII ȘI FIUMANII

Se vede că bărbații de stat ai Ungariei tot nu au ajuns la un număr destul de mare de adversari ai Maghiarismului. Ei cel puțin își dau toate silințele posibile a mări acest număr.

Românii și Sirbii, Slovicii Croații și

Sașii nu au, precum se știe, deosebite simpatii pentru Maghiari, — din contră, toate aceste popoare dinpreună cu conaționali lor din afară de hotare sunt cuprinse de sentimente destul de ostile față cu Maghiarii.

Pînă mai ieri alaltăeri, Ungurii se lăudau că *Italianii* din portul adriatic *Fiume*, oraș situat pe teritoriul Coroanei ungare, ar fi amici sinceri ai ideii maghiare de stat. Astăzi și acest clișeu este tocit. Fiumanii sunt azi agitați de o adîncă și generală nemulțumire față de Maghiari și ficțiunea lor de Stat național. E și explicabil. Maghiarii, în nemăsurata lor trufie, sa'u atins și de autonomia orașului Fiume, căutînd să-i dea *un caracter maghiar*. Guvernul unguresc ține ca delictele de presă, comise în ziarele din Fiume, să fie judecate tocmai la — Budapesta...

Care va să zică au ajuns și Fiumanii a simți efectele grandomaniei ungurești. Ceea ce făcu guvernul unguresc acum cîți-va ani Românilor, transferînd curtea cu jurați de la Sibiu la *Cluj* — el le face acum Fiumanilor. Nu e mirare, că acești din urmă se sbat, protestează și se gîndesc să nu-și mai trimiță deputații lor la Camera din Budapesta ci la cea croată din *Agram*. Mai ales că Croația de mult cere ca portul Fiume să-i fie incorporat.

Cum se vede, înțelepciunea și prevederea așa zișilor bărbați de stat maghiari creă și în Fiume o *irredentă*, o Irlandă în miniatură. Așa lucrează toți oamenii politici cari țin să-și ducă țara de ripă !

Felicitările noastre puternicilor de la Budapesta !

REVENDICĂȚIUNILE CROAȚILOR

În Dieta provincială a Croației, la Agram, s'a discutat săptămînile trecute respunsul la Mesagiul Tronului.

Cu ocazia aceasta opozițiunea unită, — care s'a întărit foarte mult în ultimele alegeri și amenință serios pozițiunea partidului național-croat «maghiaron» de la putere — a propus un proiect al său de răspuns în care după ce arată Împăratului starea rea a administrațiunii justiției, etc., de sub guvernul filo-maghiar din Agram (*guvernator* e contele *Khuen Hédeváry*), semnăturii insistă asupra ilegalărilor încercări ale guvernului de la Budapesta de a introduce limba maghiară în unele ramuri ale administrațiunii croate și arată apoi Monarhului necesitatea de a adăoga Croației-Slavoniei și provinciile *Dalmația, Istria, Bosnia și Herțegovina, Insula Mur și teritoriul locuit de Slovenii* din Austria și de a forma astfel sub sceptrul habsburgic unitatea regatului croat. Acest Stat ar avea să stea cu Austria și cu Ungaria în aceleași raporturi de drept public cari există azi între Austria și Ungaria.

Majoritatea Dietei croate consistă din Croați «naționali» la ordinele guvernatorului *Khuen Hédeváry*, iar acesta e un instrument al politici maghiare. Natural deci, că acest proiect de adresă a fost respins.

L'au publicat însă *in extenso* toate ziarele cele maghiare și firește că parcă sunt mușcate de șarpe așa țipă și injură; *Pester Lloyd* numește întreaga opozițiune croată o colonie de nebuni, iar *Budapesta Hirlap* le dovedește (!) Croaților că n'au nici un drept istoric pe care și-ar putea motiva și baza aspirațiunile lor.

Firește, că nu pe acest organ al fanatismului maghiar au să-l întrebe Croații dacă au sau nu drept a pretinde ceea ce le convine.

SPRE FEDERALISM

Ziarul «*Deutsches Volksblatt*» continuă a arăta la fie-care moment din politica

austrică necesitatea de a se da imperiului vecin o constituție *federalistă*.

Vorbind despre inextricabilele încurcături în cari s'a cufundat politica Austriei în timpul din urmă, ziarul zice :

Situațiile noastre interne fac o nespuse de tristă impresiune. Toată lumea așteaptă la noi mîntuirea din această confuzie; acest sentiment este nu numai al popoarelor interesate în cauză, ci a tuturor națiunilor din imperiu.

Noi suntem de părerea, că certurile naționale din Austria nu vor putea fi aplanate prin nimic alt-ceva, decit *prin introducerea federalismului*.

Toate grijile ce le creiază actuala situație oamenilor noștri de Stat, vor dispărea îndată ce Austria va fi reconstituită *pe baze federaliste*.

Tot în sens federalist se pronunță și celebra revistă politică germană «*Preussische Jahrbücher*» zicînd : «Dacă Dinastia e convinsă, că trebuie o schimbare radicală în politica internă a Monarhiei, o schimbare ce ar avea să corespundă *compozițiunii etnice* a imperiului, atunci și Germaniei trebuie să sprijinească o asemenea politică. Ei trebuie să studieze cu cea mai mare atențiune chestiunea *federalismului* și să știe ce vor să ceară de la o asemenea formă de Stat. *Ei nu pot opri și nu pot împiedica această transformare a Monarhiei, îndată ce Dinastia se va fi hotărit pentru ea*».

Încet, încet dar sigur lucrurile din Austria împing spre federalism.

ANIVERSAREA UNIUNII TRANSILVANIEI CU UNGARIA

Anul viitor se vor împlini 50 de ani de cînd Transilvania fu contopită în organizațiunea politică a Ungariei.

Știm, că această fuziune s'a făcut nu

numai fără ca Românii din Transilvania să li fost întrebați dacă se învoesc ori nu, ci în contra manifestei lor voințe.

Cu toate că Românii nu au renunțat un singur moment la autonomia acestei țări a lor, cu toate că fuziunea constituie o rană deschisă a poporului român, Maghiarii se prepară să serbeze cu ostentațiune aniversarea acestei fără de legi.

Serbările acestea sunt o directă provocațiune la adresa Românilor, și nimeni nu se va mira dacă la orgiile maghiare Românii vor avea să dea și ei un răspuns oare-care.

IARĂȘ IMPĂRȚIREA TURCIEI

Planul acesta mereu se ivește și mereu dispare din presa europeană. De astă-dată ziarul «*Neueste Nachrichten*» din München comunică din Londra știri interesante privitoare la schimbarea repede a ținutei Angliei în politica sa orientală. Cercurile normative engleze sunt convinse, că, cu privilegiul întilnirii împăraților la Petersburg, *Rusia și Austro-Ungaria s'au înțeles definitiv în chestia Turciei și că Germania a aprobat și ea această înțelegere comună.*

Guvernul englez are informațiuni că *două mari puteri au hotărît împărțirea Turciei.* În înțelesul acestei hotăriri, *Austro-Ungaria va avea să primească Macedonia.* Planul acesta a fost aprobat și de Germania, iar președintele Franței a *fost câștigat pentru aceasta* acum cu privilegiul petrecerii sale în Rusia.

La acestea corespondentul numitei foi germane mai adaugă: «Regularea chestiei orientale fără concursul Angliei a iritat foarte mult spiritele engleze, și astfel o cu puțință, ca aceasta să fie cauza, că *Salisbury s'a hotărît de odată să ia pe Grecia în apărare atit de energetică.*

ADUNAREA «ASOCIAȚIUNII TRANSILVANE»,

Adunarea generală din acest an a «*Asociațiunii Transilvane*» ținută la *Medias* a fost bine cercetată.

Insemnăm că noul titlu al acestei societăți este: «*Asociațiunea generală pentru literatura și cultura poporului român*». Precum se știe, guvernul maghiar a dat poruncă să se șteargă adjectivul «*transilvan*» din titlul societății. Comitetul neavînd încotro, a cedat forței brutale și a schimbat titlul. În adunarea aceasta s'au împărțit membrilor nouele statute și după un frumos discurs de deschidere din partea președintelui, s'au desbătut chestiunile la ordinea zilei.

În aceste ședințe comitetul a făcut propunerea de a se înființa *Casa Națională* despre care am vorbit și noi: Propunerea s'a primit cu oare cari modificări în privința acoperirii cheltuelilor necesare.

O mare bucurie a produs știrea, că d. *Stroe Belloescu*, neobositul nostru Ligist, a făcut Asociațiunii o *donatiune de 20,000 Lei* care să serve unei fundațiuni ce va purta numele «*Stroe și Stana Belloiu*».

Fapta d. Belloescu este pornită dintr'un adînc sentiment românesc și merită recunoștința tuturor Românilor de bine.

De s'ar găsi mulți Români cari să-și manifeste în acest chip interesul lor pentru cauza culturii naționale!

Viitoarea adunare generală a asociațiunii se va ține în orașul *Beiuș*, de lângă Oradea Mare.

DELIMITAREA NAȚIONALĂ ÎN AUSTRIA

Caosul în chestiunea naționalităților din Austria crește mereu. Nicăiri nici un luminiș pe bolta acestei politici. Cu atit mai

bine e primită o broșură politică ce a apărut de curind sub titlul «*Imperium et libertas*» la Otto Wigand, în Lipsca, sub pseudonimul *Victor Oesterreicher*. Autorul tratează chestiunea ceho-germană și zice între altele : cel mai de căpetenie postulat al Germanilor din Boemia este : recunoașterea și garantarea *teritorului delimitat al limbei germane*. Cehii din contră au pretențiunea cardinală : *recunoașterea dreptului public al Boemiei*. «Dacă, zice autorul, dreptul public al Boemiei este irealisabil cât timp Germanii i-se vor opune, și dacă delimitarea teritorului german e imposibilă cât timp Cehii i se vor împotrivi, se ivește întrebarea : oare nu admit Cehii, că recunoașterea dreptului public al Boemiei este de o valoare atât de mare pentru ei ca în interesul acestui drept ei să acorde delimitarea națională a Germanilor?»

După ideia autorului, teritoriul german ar trebui delimitat ast fel ca să formeze trei județe (*Eger* cu Boemia de Sud, *Reichenberg* și *Leitmertz*, și *Aussig* sau *Teplitz*).

După această delimitare ar urma să se decentralizeze autoritățile azi concentrate la Praga.

ȚARUL ȘI POLONII

Țarul tuturor Rușilor a fost la Varșovia, capitala Poloniei de odinioară. Bieții Polonezi multe nădejdi își puseseră în vizita suveranului lor. Ei așteptau oare-cari concesi de ordin național. De 30 de ani de când ei gem sub jugul moscovit, neavînd voie a se cultiva în limba lor națională pe care ei atât de mult o iubesc, ei din partea Rușilor nu au întîmpinat de cît proibițiuni, încălcări de drepturi, prigoniri, și tîriri spre Siberia. Era deci ome-

nește explicabil, ca ei să aștepte ca vizita Țarului pe pămîntul lui *Kosciusko* să le aducă o alinare în situația lor. Zădarnică sperare! Deja guvernatorul Poloniei rusești, contele *Imeritinschi*, (după nume, de sigur, un Polon moscovit), îi oprise, ca pe arcurile de triumf, pe cari ei le ridicaseră în onoarea Țarului, să pună înscripții în limba poloneză. De altcum acest lucru nu-l pot face nici Românii din Transilvania, așa că la urma urmelor mare tocmai nu-e deosebirea între soarta acestora și a Polonilor de sub autocrația moscovită.

Cu toate acestea, așa zisele «cercuri bine informate» cred, că Țarul Nicolae II va da Polonilor puțința de a respira mai liber sub domnia să

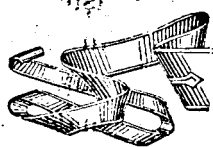
Viitorul va avea să dovedească exactitate acestei profeții.

NOUI PRIGONIRI ÎN TRANSILVANIA

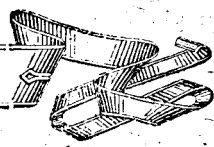
Ungurii își fac de cap. Prigonesc pe Români pentru cele mai neînsemnate fapte. Iată cîteva noi exemple. Din ordinul guvernului maghiar ministrul comun de războiu a luat locotenentului în pensie *Ioan Lintu* din Caransebeș și rangul și pensia, lăsîndu-l cu familia pe drumuri. Cauza? *Se zice* că d. *Lintu* ar fi fost unul dintre cei mai mari agitatori ai campaniei memorandiste! Așa ne spun foile maghiare. Cu alte cuvinte, pentru-că acest Român luase și el, *acum 5 ani*, parte în deputațiunea românească la Viena, azi el este condamnat la moarte prin foame!

Și autoritățile militare *împărătești* se pretează la asemenea persecuții, pentru-că d. *Lintu* fusese și el la *Împăratul*...

Și să nu zici, că Maghiarii dictează pînă și în armata comună?

ISTORIE, ETNOGRAFIE, CHESTII SOCIALE

DIPLOMAȚIA RUSEASCĂ

Un cunoscut scriitor rus d. *C. Scalicovschii*, a publicat de curînd o interesantă carte sub titlul : *Vaiesni-
aia Politică Rusiei i poloșenie ino-
stranilî Gerșav* (Politica externă a Rusiei
și situația puterilor străine).

În prefața scrierii sale, autorul vorbește în general despre diplomație și despre diplomați și în special apoi despre cei rusești.

Dar adică ce-i diplomația? *Beaumarchais* zice, prin gura tipului său *Figaro*, următoarele în această privință : A te face, că nu știi ceea ce știi, că știi tot ce nu știi, că pricepi ceea ce nu înțelegi, că nu auzi ceea ce pricepi, a te face că ai fi capabil de lucruri pe cari nu le poți face ; a pretexta un mare secret spre a ascunde altul ; a face o mutră profund gînditoare cînd de fapt ești o sîcătura ; a întretine spioni și a recompenșa trădători ; a ridica, cu oarecare artă, peceți și a desface scrisori căutînd mereu a trece cu vederea imoralitatea mijloacelor de dragul pretensei mărimi a scopului — iată ce va să zică diplomație. Aceiași gîndire o exprimă *Talleyrand*, prototipul diplomaților, în cunoscuta lui maximă : « Limbă a fost dată omului ca acesta să-și acopere gîndirile ».

După opinia unui Englez, diplomația consistă în arta « de a spune ceva cînd n'ai nimic de spus, și de a nu vorbi cînd ai putea să spui ceva ».

Ludwig *Börne* zicea odată că nu se mai miră de nimic, dar de faptul că doi diplomați se pot privi în față fără a pufni de rîs, îl prinde mirarea. Tot el mai adaogă în această privință : ca să devii diplomat trebuie să înveți trei lucruri : limba franceză,

arta de a nu vorbi nimic și de a nu spune cînd trebuie să vorbești, de cît minciuni. Sunt oameni cari devin adevărați artiști în înlănțuirea minciunilor. Marele vizir *Ali Pașa* zicea odată despre un diplomat rus (despre *Ignatief*) : « E un om fenomenal, și iată de ce. Cînd cineva spune o minciună, de regulă contrarul aserțiunii este adevărul. La acest domn însă chiar și contrarul celor ce spune e o minciună ».

În deosebitele conferințe internaționale diplomații ruși de regulă tac, sau zic și ei din cînd în cînd cite o frază franțuzască banală, care ajunge spre a fi introdusă în procesul verbal, dar care nu obligă la nimic pe diplomat sau pe guvernul său. Tocmai această atitudine dinadins nehotărită și incoloră este punctul de culminație al artei diplomatice.

Aceiaș tendință se oglindește și în literatura diplomatică. Numai Memoriile diplomaților morți presintă interes și adeseori mari decepțiuni cum sunt d. p. Memoriile lui *Talleyrand* și ale contelui *Beust*.

Ca modeluri ale contemporanei literatură diplomatice rusești pot fi privite gazetele rusești ce apar în franțuzește. Spre evitarea ori cărei confuzii trebuie reținut, că *Le Nord* este o curată maculatură, fără nici o importanță politică. *Journal de St. Petersbourg* e foarte îngrijit redactat și publică rapoarte foarte lungi și detaiate despre Republica din *Nicaragua*, despre Regatul *Siamului*, despre Principatul *Lichtenstein* etc. — Însă îndată ce e vorba despre vre-o chestiune ce interesează pe Ruși, gazeta aceasta se folosește de două clișeuri. După sosirea primei știri despre întimplarea respectivă, ea zice d. p. : « Știrile so-site pînă acum nu sunt încă suficiente spre a putea conchide la ceva hotărit și impar-

țial Trebuie deci să așteptăm alte informațiuni». Când toate știrile posibile sunt deja publicate, gazeta aceste zice de regulă: «Faptele vorbesc atât de eloquent, că ori-ce comentariu din partea noastră e de prisos»...

Dar pe lângă tăcere, diplomații mai au nevoie de mare răbdare, mai ales în orient, unde graba este considerată ca cea mai rea politică și unde imposibilitatea și singele rece trec drept maniera diplomatică cea mai perfectă. Idealul seriosității și al imposibilității era *Talleyrand*. Mareșalul *Lanner* zicea despre el: «*Son derrière recouvrait un coup de pied, que sa figure n'en dirait rien*».

Rușii sunt după natura lor foarte buni diplomați, pentru-că caracterul lor național, bonomia vecinic însoțită de șiretenie, e de o mare valoare pentru un diplomat. Chiar diplomații bătrâni ai Rusiei, cu toate că păreau foarte neciopliți la Curțile streine, săvârșeau foarte bine treburile lor, mai ales în tratativele despre Polonia, Crimeea și Suedia, țări ce interesau pe vremuri foarte mult politica rusească.

Diplomația rusească a atras o mulțime de streini, și alături de Dolgoruțchi, Panin, Regnin, Voronțof, Rumianțef au colaborat nenumărați Germani, Suedezi, Poloni, Ovrei litvani, Români, Greci s. a. însărcinați fiind cu reprezentarea intereselor rusești în Europa. Dar mulți diplomați au fost de o fenomenală ignoranță mai ales în chestii de geografie. Numai din cauza ignoranței diplomaților ruși au reușit Turcii, în pacea de la Adrianopol, să scoată *Batum*-ul din posesia rusească, pentru-că reprezentanții Rusiei habar nu aveau de deosebirea ce era între părțile *Cioroc* și între un alt pârâu *Cioloc*. Chiar despre contele *Suvalof* se știe, că el abia pe drum spre Berlin află, de la *Bobricof*, pe ce parte a Balcanilor este situat orașul *Sofia*!...

I. G.

STAREA ECONOMICĂ A GRECIEI

Numărătoarea populațiunii grecești, săvârșită în anul 1896, arată pentru întreaga Grecia un număr total de 2.430.807 ceea ce face 10,6 procente mai mult decât în anul 1889.

Atena are o populațiune de 128.000 de locuitori și se ridică repede dinpreună cu *Pireus*. *Pireul* avea în 1833 numai 2.000 de locuitori, iar în anul 1896 el număra 39.165. Din contra capitala Tesaliei, *Larissa*, merge îndărăt.

Dar cu toate că populațiunea se sporește, Grecia dă economiceste constant înapoi. Mai ales de pe la 1891 înapoi. Exportul ei era în 1891 de 110.443.501 franci, iar la 1895 el scăzuse la 62.761.981. În privința importului, cel din Germania crește, iar cel din Anglittera scade.

Bugetul Greciei era în 1896 de 95.262.196 franci la venituri și de 90.923.536 fr. la cheltuieli. Dar resboiul a desechilibrat aceste socoteli.

Grecia are patru monopoluri: *sare* cu un venit de 1.454.221 drahme (în 1896); pentru *petrol*, care a adus în acelaș an 5.488.380 drahme; pentru *chibrituri* cu un venit de 1.035.743 drahme și în fine monopolul *cărților de joc* cu un venit de 274.213 drahme.

Agricultura nu dă rezultate mari în Grecia. Exportul consistă mai ales din vin, unt de lemn, smochine și măslînă.

Insemnate articole de export au devenit în timpul din urmă mineralele. În special manganul, ferul, sulfurul și plumbul cari se exportă în cantități tot mai mari în Anglittera, Franța și Belgia. Și exportul sării de mare crește. Industria e încă în fașe, cu toate silințele guvernelor de a o proteja. Industria de bumbac însă a luat un considerabil avânt. Desvoltarea cea mai intensă a luat-o în timpul din urmă construcțiunea de vapoare și corăbii. Șantierelor principale sunt în *Patras*, *Hidra*, *Sira* și în *Galaxidi* în golful de Lepanto.

Chiar și vasele de resboi se construiesc în ziua de azi în Grecia; dar tocmai jertfele nemăsurate ce s'au făcut pentru flotă au ruinat finanțele Statului.

VIATA CRIMINALILOR POLITICI IN RUSIA

Ziarele apusene vestesc, că de la suirea pe tronul Rusiei a Ţarului Nicolae II viața criminalilor politici din pușcăriile rusești s'a îmbunătățit în chip foarte simțitor. Mai ales în pușcăriile din cetatea Schlüsselburg. Chiar organele din străinătate ale emigranților rusești sunt nevoite a recunoaște această schimbare. Așa relatează ziarul exilaților ruși din Londra, *Letușie Listche*, că în cei din urmă trei ani s'au făcut mult spre a face criminalilor politici din această

pușcărie viața mai suportabilă. S'au făcut grădini de legume și s'au înființat laboratoare unde prizonierii pot munci după cum doresc. Acestora li s'a mai dat voe a-și abona și a ceti ziare și reviste indigene și străine. Mîncarea în pușcărie e *excelentă* și tratamentul foarte uman. Prizonierii au voe a se plimba cît vor și a comunica și a vorbi unii cu alții.

Inginații de la Budapesta sã mai poftescã a vorbi despre pușcăriile lor: Rusia absolutistă și «barbară» le este neasemănat superioară!

BIBLIOGRAFIE

Enciclopedia Română
publicată din însăreținarea
și sub auspiciile Asociațiunii
Transilvane pentru literatura și
cultura poporului român de Dr. C.
Diaconovich cu numeroase ilustrațiuni și
harte vol. I. Fasc. 4 și 5. Editura Krafft, Sibiu.

Darea întreprindere literară a Asociațiunii Transilvane progresează relativ repede și bine. Cele două fascicule din urmă care cuprind articolele de la *Așango* pînă la *Beulé* sunt bogate în cuprins. Atît textul cît și ilustrațiunile sunt nemerite. Negreșit, că la o lucrare atît de întinsă și atît de dificilă, în împrejurările în cari ea se face, e fatal să se strecoare une-ori aprețieri prea subiective și greșeli. O asemenea operă nu o poate face un singur om, ci o generațiune întreagă de bărbați. E deci explicabil că se comit greșeli și că adese-ori mai ales *unitatea* în limbă, stil și ortografie trebuie să sufere. Trebuie însă să ținem seamă de

multiplele greutăți ce întîmpină o asemenea operă ca să putem păstra o dreaptă măsură în aprețierea ei. Din acest punct de vedere trebuie să recunoaștem că fasciculele de pînă acum ale *Enciclopediei Române* sunt la înălțimea așteptărilor generale. In ce privește greșelile ce se strecoară, acestea de sigur au să fie îndreptate la o nouă edițiune, pe care, să sperăm, că solicițudinea publicului românesc o va face în curînd necesară. In fascicola IV găsim d. p. că articolul **Asimilațiune** nu este tratat decît din punct de vedere *psihologic, biologic și gramatical*. Mai există însă un fel de *asimilațiune*: cea *etnică*. Mai ales pentru Români de peste munți această asimilațiune e de cea mai mare însemnătate și ar fi fost bine ca, ea nu numai să nu lipsească din Enciclopedie, ci să fi fost expusă pe larg cu toate teoriile moderne etnografice și sociologice cari o explică și cari stabilesc chiar unele *legi naturale* în această privință.

Sub raportul limbei textul conține multe greșeli. Așa d. p. românește nu se zice *mitologie slăveană* (pag. 310 art. *Atrimpos*) ci *slavă*; nu se zice: *Pe scurt tractate se găesc etc.* (pag. 289 art. *Asigurare*) ci *tractate scurte se găesc*. Tot așa nu sunt românești construcțiuni ca d. p. *Bărnufiu a cultivat ca studiu de predilecțiune filosofia și jurisprudența.... Dar tot atât de împede și de vărsat e și în materie limbistică etc.* (pag. 403 *Bărnufiu*) sau *Ba-rometru*, instrument fizical *destinat de a măsura* (pag. 404) și multe altele. Apoi cuvinte și locuțiuni ca acestea: *seclii* (secole) *a beatifica* (?!) *a pertracta* (a desbata) *premițind rugăciuni* (?), *scaldă primitivă cu apă fieroasă* (p. 439 *Beiuș*) (băi de apă feruginoasă), *folosința* (ibidem), *opinare* (440 *Beischlag*) *revindecare* (în loc de revendicare), *esundări* etc.

Ortografia Enciclopediei e fonetică moderată și destul de consecventă. Nu înțelegem însă menținerea unor ortografii străine

în cuvinte deja romanizate. Așa d. p. românește nu se scrie, *după niși un fel de ortografie românească, Athena, Athencu, Ascomycet, Asphyxia, Assyriologie, Athmă, Atrophia, Baba-Novak, etc.*

Dar cum zic la o scriere atât de bogată în material și la care colaborează un număr atât de mare de scriitori din toate provinciile românești nu e mirare să găsești asemenea erori de formă, cari în definitiv sunt mici și dispar în valurile mulțimei de articole.

Hartele și ilustrațiunile sunt bine ficșate și întreaga operă e vrednică de Asociațiunea Transilvană, face onoare editorului ei, d. dr. *Diaconovich* și colaboratorilor săi și are să aducă foloase reale marelui nostru public cetitor, căruia i-o recomandăm cu căldură. Fascicolele de pînă acum (5) ocupă 472 pagini mari în 8° de cite două coloane, tipar elegant și cetet.

— Si

NOTIȚE DIVERSE

FRECUENȚA UNIVERSITĂȚII DIN VIENA

La Universitatea din Viena au fost înscrși în semestrul II al anului universitar 1896—1897: 5690 studenți între cari 33 de Transilvăneni, 88 Bucovineni și 65 de studenți din România. Numărul studenților *români* este aproximativ de vr'o 80—100, dar cum anuarul nu indică *naționalitatea etnică*, ei numai *patria studenților, Românii din Ungaria și Transilvania* nu sunt indicați special.

Destul de rău.

PRESA ENGLEZĂ

Intemeierea unui ziar e un lucru foarte scump în Anglita. Formarea unui ziar cotidian în provincie costă cel puțin 100.000 Lire Sterline, iar în Londra cel puțin 200.000! Numai pentru cheltueli preparative se cere 10.000 L. S.!

Colaboratorii, redactorii și reporterii, telegramele etc., costă pe 'an cel puțin 10.000 Lire Sterline.

Sunt fabuloase cheltuelile ziarelor mari din Londra. Așa d. p. cheltuelile *săptămânale* ale ziarului *Times* sunt de 8000 Lire Sterline (vr'o 200.000 Lei!), ale lui «*Daily Telegraph*» de 6000 Lire Sterline. Amîn-

două aceste ziare au fabrici speciale de hîrtie pentru trebuințele lor.

Pentru știrile parlamentare *Times* plătește pe săptămîină 100 Lire Sterline (2400 Lei), *The Standard* 75 Lire Sterline, *Daily Telegraph* și *Daily News* 50 Lire Sterline.

Ziarele cotidiene plătesc Agenției *Reuter*, pentru depeși, pe fie-care an 12.000 Lire Redactorii sînt plătiți foarte scump, atît cei interni, cît și cei externi («colaboratorii»).

Prim-redactorul de la *Times* are un salariu anual de 3000 Lire Sterline (72.000 Lei).

Redactorii prim-articolelor au cîte 1500 Lire Sterline (36.000 Lei).

Dar și veniturile acestor gazete sînt enorme.

Pentru un anunț obișnuit (30 de cuvinte) *Times* i-a cîte 4—5 Șilingi (5—6 Lei). Numai anunțurile aduc unui ziar cîte 1000 Lire Sterline pe zi.

INFORMAȚIUNI

D. *Edmond Cramaussel*, profesor din Franța, care a stat mai mult timp în București, plecînd îndărăt în patria sa, a ținut să viziteze în vara aceasta unele din provinciile românești din Austro-Ungaria spre a face studii asupra poporului român.

D. *Cramaussel* a fost mai ales prin Ardeal și prin Banat vizitînd cu mult interes mai multe comune urbane și rurale, în special *Caransebeșul*, *Lugojul*, *Făgărașul*, *Oradea-Mare*, *Munții Apuseni*, *Brașovulete*. Pe cît aflăm d. *Cramaussel* va publica un studiu amănunțit despre limba, moravurile, tradițiile și aspirațiunile Românilor.

Valorosul organ al partidului social-creștin din Austria, «*Deutsches Volksblatt*» din Viena, a fost excomunicat din libera Țară Ungurească: guvernul maghiar i-a oprit intrarea în Ungaria!

Cauza e, că numitul ziar atacă fără sfîială pe Maghiari mai ales pe tema chestiunii naționalităților, și în special a Românilor.

Urgia maghiară însă e ridicolă. De la publicarea *ucazu*-lui unguresc, ziarul vienez e foc și pară și de unde mai înainte nu publica decît 2—3 articole pe lună despre prigonirile ungurești, astăzi el registrează fie-care nelegiuire și pune zilnic pe Maghiari în adevărata lor lumină.

D. dr. *Gustav Weigand*, celebrul profesor de limba și literatura română de la Lipsca, a făcut și în vacanța aceasta o lungă călătorie pe la Români din Ungaria și Transilvania studiind modul de pronunțare al cuvintelor românești, adunînd date lingvistice și etnografice.

D. *Weigand* a vizitat de astă-dată mai ales pe Români de prin *Satmar*, *Selaj*, și din Nordul Transilvaniei. Pretutindeni populațiunea română, în frunte cu preoții și învățătorii locurilor, i-au făcut o primire foarte călduroasă și ospitalieră dovedind ast-fel că știe prețui pe oamenii ce se ocupă de ea.

Acest lucru însă nu-i convenea poliției maghiare și într'o bună dimineață d. *Weigand* se trezi în pușcăriile ungurești, arestat sub cuvînt că ar fi spion!

El fu arestat la *Gârbău* și escortat de vr'o șapte jandarmi maghiari la subprefectura districtuală, distanță de 5 kilometri, pe care savantul german a trebuit s'o percurgă pe jos.

Dînd numai decît o depeșă consulatului german din Budapesta, d. Dr. *Weigand* fu eliberat a doua zi, dar este cu o experiență mai bogat: în Ungaria pînă și știința stă sub controlul jandarmilor!

Statul nostru întreține o școală primară mixtă în Sofia, capitala Bulgariei. Conducătorii acestei școale au fost, anul acesta, d-l G. C. Ionescu, un distins absolvent al școalei normale de Institutori și soția d-sale. Din raportul pe care d-l Ionescu l-a înaintat ministrului, se vede că școala românească din Sofia, a fost frecventată în anul școlar 1896—97, de 62 băieți și 40 fete, în 4 clase, din 70 băieți și 44 fete, înscrise la începutul anului. Au fost promovați 37 fete și 56 băieți; restul repetenți. Au absolvit clasa IV, 7 băieți și 5 fete.

Afară de cunoștințele claselor primare, li se mai predă acestor școlari și limbile franceză și bulgară.

Părintele Dr. V. Lucaci aranjase pe ziua Sîntei Mării un pelerinaj religios al credincioșilor săi la frumoasa biserică din Sișești. Autoritățile maghiare, bănuind vr'o revoluție, — deh! ele se știu cu musca pe căciulă — au intervenit și numai decît un număr mare de jandarmi năvăli în comună terorisînd lumea și oprind-o în exercitiul ei religios.

Pînă și foile maghiare, cele *catolice*, sunt indignate de aceste volnicii alé guvernului Padișahului Banffy.

Ziarul «*Reichswehr*» are informațiunea, că Sultanul, voind a-și arăta recunoștința față de *Românii macedoneni* pentru ținuta lor loială în ultimul războiu, își va da învoirea la ridicarea *exarchatului român* pentru Macedonia, cu toată opoziția, ce o face patriarhul ecumenic. Iradeaua privitoare la noul exarcat se va publica în decursul lunei lui Septembrie a. c.

D. Teodor Burada, cunoscutul și neobositul etnograf român, a petrecut anul acesta printre Românii din provinciile ilirice ale Austriei, la Vlahii din Sudul *Crainei* cari locuiesc în comunele *Boiancea* și *Hrast*.

Acești Vlahi s'au menținut pînă astăzi *ortodoxi*, și deși sunt încunjurați de Slavi portul lor îi deosibește de aceștia și-i apropie de al Românilor din *Istria* (Vlasia), Vlahii din Craina vorbesc însă un dialect *slav*, în care sunt o mulțime de cuvinte *românești*.

D. Burada a mai fost apoi prin Dalmația aducînd o mulțime de nume române de familie și cuvinte de origină românească.

Printul *Grigorie Sturdza* publică în «*Le Nord*» din Paris, organul politicii franco-ruse, sub titlul «*La Triple Alliance*» un articol în contra acestei alianțe. Redacția ziarului însoțește articolul cu un călduros și elogios comentariu.

Firește!

«*Tribuna Poporului*» revenind la un plan mai vechiu al Românilor din Arad, face propunerea de a se înființa în acel oraș un *Alumneu* (internat) românesc pentru elevii români de la școalele din Arad.

Episcopul român gr. catolic de Oradea-Mare, cunoscut și publicului nostru prin numeroasele sale acte filantropice, își va celebra în curînd aniversarea a 25-a a Episcopatului său.

Românii de pe Crișuri prepară mari serbări pentru acea zi.

Ziarul parisian *Mémorial Diplomatique* află, ca în *Varșovia* s'a întemeiat o mare *Ligă anti-germană*, care are numeroși aderenți în Polonia prusiană și austriacă. Problema noii Ligi e să împedice germanizarea Polonilor, Cehilor, Croaților, Slovenilor și Sîrbilor. În acțiunile sale, Liga va urma întocmai ca «*Schulverein*»-ul, prin întemeiere de școale și prin răspîndire de cărți și broșuri va face propagandă pentru scopurile sale.